

Українська людина в Другій світовій війні

Олексій ДОВГІЙ
Реквієм

*Присвячую воїнам,
які загинули
в боях за Україну.*

Минають події і дати,
Але не стихають жалі.
Солдати, солдати, солдати
Лежать в українській землі.

На полі жорстокого бою
Уроки тяжкої війни
Собою, собою, собою
Закрили Вкраїну вони.

Вже кров їх земним стала соком,
Вже плоть їх в траву перейшла.
Високо, високо, високо
Над нами їх мужність звела.

Хай серце наповниться болем
Не тільки до пам'ятних дат.
Ніколи, ніколи, ніколи
Вкраїни не зрадив солдат.

- Прапор Перемоги над Рейхстагом підняв українець Олексій Берест. І цей факт історії у нас ніхто не відбере.
- Американський лейтенант Вільям Робертсон і українець, лейтенант Олександр Сивашко обіймаються після вирішальних подій на Ельбі.
- Підписання капітуляції на лінкорі "Міссурі" 2 вересня 1945 р. За столом — генерал-лейтенант Кузьма Дерев'янка, українець з Уманщини.

Указами Президента України В. А. Ющенка (2005, 2007 рр.) Олексія Береста та Кузьму Дерев'янка посмертно нагороджено званням Герой України та орденами "Золота Зірка".

Тематичне motto цього числа «СП»:

**«ДУШУ — БОГОВІ,
ЖИТТЯ — УКРАЇНІ,
ЧЕСТЬ — НІКОМУ!»**

ШПИТАЛЬНІ НОТАТКИ

5

**ПЕРШОДРУК НОВЕЛ
ДМИТРА ПАВЛИЧКА**

8-9

**ЗРОДИЛИСЬ МИ
ВЕЛИКОЇ ГОДИНИ**

12-13

**ПРЕДКІВСЬКА
МЕЛЬНИЦЯ**

14

Століття дивиться на вас

Кажуть, що генерал Бонапарт, звертаючись до своїх солдатів перед боєм із переважаючими силами противника при єгипетських пірамідах 1798 року, вигукнув: “Солдати, на вас дивляться сорок віків!”. І тоді французи здобули перемогу...

27 квітня 2017 р. у Київському міському будинку вчителя (в 1917 р. — Педагогічний музей) відбулася науково-практична конференція “Українська мова в освіті і науці”, її організатори — Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка і два міністерства — культури і освіти. За дивним збігом обставин конференція працювала у тій самій круглій залі, де сто років тому Центральна Рада на одному з перших засідань ухвалила, що “мовою, якою Рада має звертатись до народу — *Аем.*”, є мова укра-

їнська”. Дещо пізніше буде ухвалено Циркуляр Ради народних міністрів про застосування української мови, а згодом і Закон Центральної Ради про запровадження української мови у банківській і торговій сфері. Щодо освіти — середньої і вищої, судів, армії, то вони також, згідно з вимогами громадськості і влади, мусила негайно перейти на українську.

І ось, через сто років, на 26-му році української Незалежності, ці ушлюблені стіни першого українського парламенту дивилися на просвітян, науковців, представників влади, громадських організацій і партій, які змушені вкотре волати до президента й Верховної Ради: “Вимагаємо ухвалення закону про державну українську мову!”.

Українська нація, зробивши часове коло протяжністю в сто-

ліття, прийшла на вихідну точку. То чи ж зможемо ми, українці XXI століття, розірвати наразі замкнуте коло нашої рабської залежності від мови нашого споконвічного ворога, який гальмував, нищив нормальний розвиток нашої мови, держави, наше майбутнє? Пролита кров за українську державність, під час Революції гідності, на східному фронті з російським агресором стукає в наші серця. Чи чують це, чи бачать погляд століття, чи усвідомлюють свою відповідальність перед нами, українцями, ті, що примостилися на Банковій і під куполом на Печерських пагорбах? Про це говорили у своїх виступах учасники конференції, частину з яких редакція публікує у цьому і наступних числах “СП”.

Вл. інф.

Степан ТРОХИМЧУК,
професор ЛНУ ім. І. Франка

Вічна українська революція

Наша Революція гідності співпала з новим етапом національно-визвольної боротьби з московським окупантом, який навіть в умовно незалежній Україні продовжував перманентний процес нахабної русифікації української нації та економічно нас грабувати через нерівноправні угоди та шантаж. Революція гідності може мати три продовження: якубінсько-більшовицька руйнація “до основаня”, олігархічна стагнація або ж прискорена еволюція. Перші два напрями ми неодноразово пережили у нашій історії. Оптимальним є третій шлях, але за умови, що українцям вистачить терпцю. До нашого терпеливого і повільного характеру революція надала прискорення у формулі “все і відразу”. А ще генетична отаманщина, хуторянщина, роз’єднаність не дозволяють нам довести почате до логічного кінця, породжують сум’яття та боротьбу всіх проти всіх на радість хижому сусідові. “Самі себе звоювали, самі себе поборолі”, — констатував великий гетьман Іван Мазепа.

Намагання путінської Росії нас приборкати або просто знищити як націю і державу покладають на нас величезні завдання не тільки перед своїм народом, а й світовою цивілізацією. Ми повинні знайти шляхи для подолання внутрішніх суперечок, не шукати винних у сучасній владі, а протистояти інформаційному фронті путінської гібридної війни. Це найважливіший і найстрашніший фронт, бо він підсилюється могутньою п’ятою колоною Москви і нашою інфантиль-

ністю та безпечністю. Триває вирішальна визвольна війна, на кону питання бути чи не бути, а ми поводимося, як ті гуляї під час чуми. Боремося то за пониження тарифів, хочемо бути добренькими, терпимо у Верховній Раді України продажних політиканів та вбивць наших героїв на Майдані, які принижують нашу державу.

Нам потрібно реформувати нашу політичну систему, на руїнах сотень кишенькових партій, створених олігархами та популістськими політиканами, побудувати кілька соціально орієнтованих ідеологічних партій, які виражали б інтереси основних соціальних верств населення. Слід прискорити соціально-економічні реформи, наголос робити на формуванні внутрішнього ринку, те, що може виробляти в себе, не завозити з-за кордону. Підняти до науково обгрунтованого рівня оплату праці та пенсії, стимулювати продуктивність та якість праці, формувати заможного споживача, який оживить економічний розвиток. Україна вже пройшла дно падіння, дно кризи, починає повільно розвиватися. Якраз тепер будуть найбільші нападки на державне керівництво, особливо від “демократичної опозиції”, їх намагання спровокувати позачергові вибори та хаос.

Чи не світовим парадоксом є те, що ми намагаємося всю вину за злочини і пограбування народу і держави перекинути на тих, хто їх здійснював, на тих, хто з усіх сил намагається вивести країну з глибокої кризи. Ми шельмуємо В. Ющенка, А. Яценюка, інших реформаторів, а підтримуємо

брехливих популістів і авантюристів у політиці та громадянському суспільстві. Замість одного двічі не судимого В. Януковича з’являється такий же двічі не судимий Вадим Рабінович, який вчить нас, яку державу маємо будувати. З нафталіну витягли відретушовану регіоналку Ганну Герман, з якої роблять зірку зомбоящика. Ми повинні очистити наш інформаційний простір від брехні, наклепів, які заморожують і сковують живу душу українців, заважають їм побачити шляхи до щасливого майбутнього.

Більшість українців не хочуть нічого змінювати, не хочуть змінюватися, їм так вигідно, нехай інші змінюються. А зміни потрібні, жити за законами і моральними засадами потрібно, платити податки потрібно, допомогти армії та ближньому потрібно, пожертвувати чимось для спільного блага і для України потрібно. Щоб нам у майбутньому краще жилося, потрібно полюбити Україну такою, як вона є, та зробити її такою, якою хочемо бачити!

Ми повинні всі наші зусилля спрямувати на основне завдання — врятувати Україну, виграти гібридну війну, нав’язану нам путінською Росією і її п’ятою колоною. Всі другорядні питання вирішуймо тільки шляхом порозуміння і злагоди. Позачергові вибори кинуть нашу державу на пірвоку в хаос, яким захоче скористатися В. Путін та внутрішня реакція. Тож станьмо мудрим європейським народом, позбудьмося чвар і незгоди, об’єднаймося навколо української національної ідеї та перемагаймо!

Проблема понад проблемами

Павло МОВЧАН,
голова ВУТ “Просвіта”

Ніколи так гостро мовне питання не стояло перед українцями, як нині, бо воно зумовлене не лише масштабами русифікації української нації, а й витлумленням носіїв нашої мови, передовсім українського селянства, адже впродовж останніх століть колоніального буття українців саме село відроджувало, постачало енергію виживання, поповнювало винародовлені лави активних мовних носіїв... Катастрофа руйнувала українське середовище немовби непомітно... Це вже не шовкова русифікація, яка мала місце за радянської імперії, а потужне радіаційне проникнення чужої мови у всі клітини національного організму. Хоч як парадоксально, мову паралізують ті, хто стоїть при владі, хто, за зобов’язаннями Майдану був покликаний оздоровлювати український національний організм. Отже, це не хибність наших трактувань тих національних процесів, що прискорилися протягом останніх двох років: відбулася активізація чужомовного, чужодушого, чужостороннього прищеплення до національного українського організму — саме владною верхівкою. Загрозливість ситуації полягає в тому, що національний організм, не приймаючи цього чужого елементу, немовби виснажився у відторгненні цього “чужого” і немовби впав у коматозний стан, і вже не бачить шляхів подолання цієї тяжкої недуги. Адже все, що пов’язане з нашим рідним словом, огортається ватною глухотою і байдужістю, більше того, активізацією денационалізаційних процесів... Практично в усіх сферах — від інформаційної до освітньої та культурної і мілітарної сфер — сьогодні питомо українське асимілюється російською мовою. Фактично відбувається тотальне неухильне зачищення української території не лише від української мови, а і її носіїв — українців. Русифікація починається з усіх без винятку коридорів влади і триває у відомствах. Зрусифікована українська армія, українська поліція, русифікуються цілі міста, де при владі опинилися відверті україноненависники, як Кернес чи Філатов. Хвиля україноненавистності активно піднеслася московською церквою. “Служивіє” люди, що за доби Кучми і Януковича приватизували українські національні ресурси, є власниками всіх інформаційних медійних засобів. У Національному банку України про українську справу нагадує лише вкрай споневажена українська грошова одиниця. На всіх радіо- і телеканалах є ведучі, що перейшли лише на мову нашого окупанта. В Луганській і Донецькій областях на неокупованих теренах в сфері освіти, діловодства перейшли на мову нашого довічного поневолювача... Складається враження, що діють певні домовленості з Москвою саме в цій визначальній для життєдіяльності сфері. В парламенті відсутня хоча б вузькоформатна політична сила, яка у попередньому сьомому скликанні підно-

сила цю тему та біла в усі дзвони, застерігаючи, закликаючи до об’єднання нації на цій фундаментальній проблемі — проблемі мови.

Саме це і спонукає нас, просвітян, до зміни порядку денного. Адже проблема тарифів, проблема пенсій, проблема девальвації гривні, зубожіння населення, підвищення оплати комунальних послуг, аграрних проблем є похідними від нерозв’язуваної протягом чверть віку в українській державі життєвизначальної проблеми — повносуцного функціонування української мови, яка єдина, на відміну від соціальних проблем, може зцементувати націю, змобілізувати її на подолання будь-яких проблем. Закинуте московськими політехнологами гасло “Єдина страна—Єдина країна” ніколи нас не об’єднає, ніколи не витвориць національної цінності, тому що, за Потєбнею, “людина, яка розмовляє двома мовами, переходячи з однієї до іншої, змінює водночас характер у змісті своєї думки”.

Ми, зрештою, усвідомлюємо, що від “Єдиної країни” залишиться лише “єдина Росія”, мовна прістиція якої непомірно збільшилася за сприяння московсько-українського (московського за інтересами, українського — територіально) олігархату, котрий впритул не хоче бачити ані української держави, ані відродженої держави. Тут доречно пригадати витяг із протоколу засідання революційного комітету часів Французької революції, на який посилається Ірина Фаріон у своїй праці: “Мова відродженого народу не може бути рабською, якою вона була досі, а повинна стати не лише зовнішньою ознакою, а й гарантією народного відродження”.

Ми засвоїли всі формули, які вкладали в означення мови: від коду нації до дому буття. Ми маємо цілу купу аргументів, на які посилаємося під час аналізу мовної ситуації, включно з евангелічними сентенціями від святих апостолів — Івана до Павла, до яких я можу долучити ще сотні інших, але сьогодні я буду посилатися на К. Восслера, який стверджував, що “засвоєння рідної мови, — адже ми ведемо розмову саме про нашу рідну українську мову, — означає все життя людини, адже за допомогою мови людина не тільки спілкується, а й пізнає світ”.

Мова приходить до людини як об’явлення, як великий спадок від прашчурів... Разом із мовою людина дістає неймовірний заряд енергії, який намагає її протягом усього життя. За допомогою мови людина актуалізує психічне напруження свого народу... Зрештою, кожна людина через мову створює об’єднуючі когерентні поля, які роблять націю невразимою... І ще одне. Мова — це є космічна програма не лише для кожної нації, а й для кожного суцного, це — божественна матриця, яка закладена в нас на рівні ДНК. Відступаючись від рідної мови, зраджуючи її, ми відступаємо від самих себе, від єдиного цілісного, отже, від Всевишнього.

Плацдарми захоплено. Що далі?

Василь ЩЕГЛЮК,
член ВУТ “Просвіта”, письменник

“Пусти їх під стіл, то вони й ноги — на стіл!” — нагадує нам давня приказка. Московитів-азіятів уже пущено на чільні владні та прибуткові місця, починаючи зі столиці, а на велике українське подвір’я — аж із двох сторін. Південний плацдарм (у Криму) вони славно-явно, планомірно створювали ще з брежнєвських часів, а східний започаткували при Кучмі і “начачали” до вибухової кондиції при Януковичі.

Ми, українці, надто мирні, благи й благородні щодо злого “руського міра”. Навіть тепер, коли втрачаємо такі великі території, отримуємо тисячі убитих, поранених, вигнаних із обжитих за минулі століття місць. Правителям — які не наші, а скорше “інтери” — вигідно та прибутково ждати як це все повернеться й уляжеться. Ждати — не воювати, не втрачати нагарбані капітали... На жаль, при такій політиці все лягає-влягається на користь РФ (Ереф). Вона ж, “необятная”, підкачує свій злочинний “мір” усе більше й більше, особливо стараючись для південно-східних регіонів і Києва.

Що тут казати, коли навіть Львів за останні два роки значно помосковів, зросіянівся: завдяки переселенцям і подвійному громадянству, через російськомовні телебачення й інтернет, а також через дурощі власного “садомазохізму”, яким тепер аж тхне від Ратуші. Як і від Верховної Ради, Кабміну, адміністрації Президента... Махрова антиукраїнськість, азарово-аваковщина процвітають, невидимий фронт підривної діяльності “твоярчих русскіх”, досягнув наших західних кордонів, де заворушилися “русіни” та пригріті нами угри...

Путіну не треба йти великою військовою арматвою через наші ослаблені кордони. Він

діє “тихою сапою”, здійснюючи московізацію та поступову дебілізацію спочатку нестійкого елемента, потім усіх зневірених і знедолених, а відтак — і значної частини знекровленої інтелігенції. Це — на заміну артобстрілу перед повальним наступом інших сил. Замість протидіяти клятому ворогу, партноменклатурні депутати ВРУ, силовики, разом з одігритими на посадах звірами й звірятами часів Януковича, олігархами, гостро налаштованими проти щонайлагіднішої українізації нацменшинами й “абичогоневийшленками”, єдиним фронтом виступили проти державної, тобто української, мови. За їх розрахунком, якщо впаде цей наш останній рубіж, — неоголошену війну буде виграно остаточно.

Що ж усе-таки робити? Найперше пропонує ВУТ “Просвіта”, НСПУ, жменці не приручених депутатів-патріотів, нескорумпованих, непродажній еліті, зокрема з правих і демократичних партій, до червня ц. р. провести на Майдані Незалежності в Києві велелюдне віче, на якому створити Комітет Захисту України і затвердити попередньо підготовлений план порятунку українців. Це був би початок нового, національного, руху для захисту незалежності та цілісності України.

А на щодень усім: вимикати розмовні теле- і радіоканали, здавати в макулатуру ворожі газети, журнали, книжечки, ігнорувати московські фільми, естраду, не купувати нічого з Ерефії. При цьому — гуртуватися навколо рішучих, не заплямованих нічим патріотів і готуватися до відновлення Майданів. Адже олігархічна влада, замилюючи людям очі, запорошивши мізки, пальцем об палець не вдарити, щоб рятувати державу, коли над найголовнішими будівлями Києва раптово замаюрять ерефівські триколори.

Як нам перемогти Росію? Декларація принципів

Віроломний напад Росії на Україну, анексія Криму, неоголошена збройна війна проти України, що вже покалічила й забрала життя тисяч українців, понівечила міста й села Донбасу, остаточно розвіяли міфи про непорушну російсько-українську дружбу і “старшого брата”, який насправді виявився звичайнісіньким міжнародним бандитом-дикуном, що прагне нас задушити у цупких обіймах.

Ростислав НОВОЖЕНЕЦЬ,
заступник голови Української республіканської партії

Для перемоги над споконвічним ворогом Росією нам (владі спільно з громадянськістю в Україні) потрібно передусім діяти, а не імітувати діяльність. В основу наших дій пропонує покласти 4 головних принципи, як діяти:

1) **проти Росії;** 2) **наперекір Росії;** 3) **паритетно Росії;** 4) **без Росії.**

I. Проти Росії спрямувати військову операцію на Донбасі та організувати блокаду Криму

— речі називати своїми іменами (не АТО, а війна; воюємо не з Путіним, а з Росією та росіянами (85 % підтримують його політику); не ополченці, а російські найманці, бандити й терористи; не громадянська, а російсько-українська війна тощо);

— відсторонити від керівництва у ЗСУ, МВС, СБУ та інших силових структурах етнічних росіян як імовірних симпатиків ворога;

— українізувати військо та силові структури, запровадивши українську мову та українські військові традиції;

— підготувати і здійснити при міжнародній військовій підтримці наступ на військові позиції ворога з метою звільнення окупованих українських територій (шляхом миру, оборони, ще ніхто в історії не здобув перемогу);

— оголосити в державі воєнний стан, перевести всю економіку на військові рейки, усе суспільство повинно працювати на перемогу;

— якнайшвидше вступити до НАТО;

— припинити постачання енергоносіїв, прісної води та продуктів до окупованого Криму.

II. Наперекір вимогам РФ до України перед початком російсько-української війни 2014 року

— повністю витіснити російську мову з публічної сфери (забезпечити безумовне виконання ст.10 Конституції України щодо державності української мови відповідно до роз’яснення Конституційного Суду України від 19. 12. 1999р.), скасувати антиконституційний закон “Про засади державної мовної політики” від 2012 р.;

— замість федералізації України зміцнити унітарність української держави, перетворивши Автономну Республіку Крим на Кримську область у складі України і скасувавши Харківські угоди від 2010 року про продовження перебування в Криму російського Чорноморського флоту до 2042 року, вимагати негайного виведення окупаційних військ РФ із Криму (разом із ЧФ) та Донбасу; зупинити процес децентралізації, що лише ослаблює українську державу і це просто таки злочинно робити під час війни;

— замість зміни Конституції України забезпечити дотримання і виконання чинної Конституції України на всіх рівнях, передбачивши сувору відповідальність за порушення конституційних норм.

III. Паритетно (подібно, за прикладом) до дій РФ щодо України та українців в Росії

а) оскільки, окупувавши Крим, Росія: — знесла пам’ятник гетьману України П. Сагайдачному, то і нам в Україні потрібно познати всі пам’ятники російським діячам царського і радянського періодів, включно з монументами окупаційній радянській армії;

— заборонила всі українські школи, то і нам в Україні слід позакривати російськомовні школи та виші;

— заборонила українськомовні газети і передачі на радіо та телебаченні, то і нам необхідно закрити всі російськомовні ЗМІ в Україні;

б) на території РФ проживають 3,5 (неофіційно — 20) мільйонів українців, які не мають жодної української школи, жодної української церкви, жодного українськомовного

періодичного друкованого видання чи передачі по радіо і ТБ:

— в Україні слід привести у відповідність із рівнем забезпечення прав українців у Росії таке ж забезпечення прав росіян в Україні, закрити, зокрема, УПЦ (МП);

— переглянути закон про громадянство в Україні, надаючи, за прикладом РФ, громадянство лише тим, які володіють державною українською мовою та ще й знають правдиву українську історію.

в) Росія стверджує, що Крим і т.зв. Новоросія (Південний Схід України) це — російські землі і вони мають належати РФ:

— розгорнути активну інформаційну діяльність з роз’ясненням, що ці землі споконвіків були українськими;

— розповсюдити інформацію про те, що в складі РФ перебувають українські етнічні землі, а саме: Стародубщина, Східна Слобожанщина, Донщина, Кубань, Ставропілля, Чорноморщина, Терщина, а також українські колонії — клини Жовтий (Надволжя), Сірий (Пд.Сх.Урал-Пд.Зх.Сибір), Зелений (Далекий Схід);

— вимагати від РФ повернути до складу України окуповані землі УНР, зокрема, і Кубанської Народної Республіки (возз’єднана з УД 28. 05. 1918 р.);

— звернутися до міжнародних судових інстанцій щодо порушення національно-культурних прав українців в РФ.

IV. Перерізати навіки пуповину, що нас пов’язує з РФ

— припинити будь-які відносини з РФ: дипломатичні, культурні, економічні (передусім в енергетиці);

— націоналізувати всі російські підприємства і банки в Україні;

— забезпечити обмін населенням (росіян з України на українців з РФ);

— офіційно заявити, що Росія — це крадена у нас ім’я, і Росія немає жодного стосунку до Русі (грецькою — Росія), натомість змінити назву держави Україна на Україна-Русь, а Росію іменувати Московія;

— офіційно заявити, що росіяни не мають жодного стосунку до слов’ян, бо є сумішшю монголо-татарських і угро-фінських племен, надалі росіян іменувати москалями;

— скасувати спадкоємність сучасної української держави від УРСР і визнати її правонаступницею соборної УНР;

— негайно вийти зі складу СНД;

— визнати весь радянський період в Україні окупаційним і виставити Росії, як спадкоємниці СРСР, рахунок на компенсацію за українські жертви — бл. 30 млн осіб із розрахунку 100 тис. \$ за кожного знищеного українця (репресії, голодомори, війни), окремо вимагати компенсацій за Чорнобильську катастрофу; притягнути до відповідальності пособників радянських окупантів;

— замінити в Україні всю топоніміку (назви поселень, вулиць і т. ін.), що мають стосунок до російської окупації, на питомо українські;

— скасувати в Україні радянські свята — День Перемоги (9 травня), День солідарності трудящих (1-2 травня), Жіночий день (8 березня);

— заборонити в Україні діяльність проросійських політичних партій і громадських організацій і поширення російської імпершовіністичної, зокрема комуністичної, ідеології.

Водночас перемога України над Росією неможлива, доки у нас панує неукраїнська меншість над українською більшістю (78 %), доки ключові пости в державі не обіймуть етнічні українці (порядні професіоналі-патріоти), доки не притягнуть до відповідальності творців олігархічної (злдійської в законі) системи (Кучму, Медведчука, організаторів вбивств на Майдані-2014 (Януковича, Азарова і К’), пособників окупантів (Ахметова, Симоненка, Кернеса, Добкіна, Єфремова та ін.), доки керівники держави поєднують роботу з бізнесом і, зокрема, на території окупанта.

Погром проти українців у Польщі

Книга, яка повинна була змінити світ, сьогодні має змінити Україну...

У статусі члена ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка повідомляю просвітян, істориків та всіх тих українців, кого цікавить правдива і неперекручена історія України про те, що у хмельницькому видавництві “Лілія” вийшов друком репринт перекладеної з чеської мови українською і упорядкованої мною книги під назвою “Погром проти українців в Польщі”, яку свого часу в чеському оригіналі видав Виконавчий комітет українських емігрантських організацій ЧСР (Чехословацької Республіки) в Празі 1930 року...

Мігр. Олег ПАВЛІВ,

автор-упорядник книги “Погром проти українців в Польщі”, спеціально для “СП” Прага—Хмельницький—Київ

Завдяки лояльності представників української діаспори в Чеській Республіці, а саме голові Української ініціативи в Чеській Республіці пану Віктору Райчинцю і подружжю Наталії та Камілу Касановим, які фінансово підтримали видання, та за безпосередньої підтримки наукового співробітника Національного архіву Чеської Республіки д-ру Ленці Клочковій, у співпраці з якою мені вдалося віднайти відповідні матеріали для упорядкування книги, в квітні 2017 року книга змогла побачити світ.

1930 року, коли розпочалася акція польської влади в справі т. з. “пацифікації” українців західноукраїнських земель, які на межі 1918—1939 перебували під окупацією т. з. 2-ї Речі Посполитої Польської, українська діаспора в ЧСР тоді намагалася усіма культурними, просвітницькими та іншими цивілізованими способами боротьби підтримати багаторазжальний український народ, над яким у контексті т. з. “пацифікації” польський уряд проводив масові та умисні щодо усіх українців — жінок, дітей і людей похилого віку зокрема, озвірілі акції “заспокоєння” та “примирення”. З метою оприлюднення справжніх причин та наслідків т. з. “пацифікації”, звертаючись до усього культурного світу в Європі й поза океаном, до Чехословацької Республіки передусім, Виконавчий комітет українських громадських організацій ЧСР 1930 року у Празі видав за власний кошт чеською мовою книгу під назвою “Погром проти українців в Польщі” з унікальними фотографіями польських погромів українського мирного населення в часі проведення т. з. “пацифікації”. Сьогодні, в перекладі українською мовою та в упорядкуванні, з висвітленням історичної ретроспективи польсько-українського конфлікту 1918—1947 рр. спільно з фотографіями як репринтне видання повторно побачила світ. У 1930-му ро-

ці, коли книга вперше чеською мовою вийшла друком, Європа мовчала... Ось уже чверть сторіччя незалежності України про польський шовінізм щодо української діаспори в Польщі та до українців загалом продовжують мовчати українські президенти і українська влада, сподіваючись на примирення з Польщею... А Польща тим часом ухвалює антиукраїнські закони про т. з. “Волинську різанину” 1943 року та продукує антиукраїнську кінематографію на кшталт художнього фільму “Волинь”, відзнятого 2016 року.

І тому, не розраховуючи на підтримку українських архівів та міністерств і їх співробітників, але за підтримки безпосередньо чеських архівів та міністерств і їхніх співробітників, мені, зусиллями української діаспори в Чеській Республіці вдалося заповнити ще одну сторінку вистражданої української історії правдивою і беззаперечною в її достовірності книгою, матеріали якої вдалося віднайти в Національному архіві Чеської Республіки, і які в Україні сьогодні друкуються окремим виданням вперше...

Закінчення.

Початок у ч. 17 за 2017 р.

Післячорнобильські реалії

Характерно, що при цьому, як і у випадку з ПУАЕС, на час ухвалення рішення щодо продовження виробничого циклу, значна частина постфукусімських та КзППБ (Комплексна зведена програма підвищення безпеки енергоблоків АЕС) заходів, узгоджених свого часу тим же ДІЯРУ, які мають найвищий (категорія 4) та високий (категорія 3) вплив на безпеку реактора, залишилися незавершеними. Невідомо, чи будуть вони взагалі виконані в даних умовах. На початку цього річного березня третій енергоблок ЗАЕС виведено в плановий ремонт. Однак продовження терміну його подальшої роботи зовсім не за горами, і нам при цьому спокушуватися особливо нічим. Бо якщо в якійсь із країн і продовжують понадпроектний термін експлуатації енергоблоків, то в кожному випадку це робиться прозоро, індивідуально з цілком передбачуваним результатом. У нас же ухвалюють політичне, волюнтаристське рішення без достатнього обґрунтування та консультацій із зацікавленими сторонами. Тому є всі підстави стверджувати, що надаючи територію України з її вимираючим населенням під своєрідний полігон для відпрацювання ядерних технологій, якими, без перебільшення, є подовження надпроектного терміну експлуатації старих реакторів, виконуючи забаганки енергетичного лобі та прикриваючись не затвердженою Верховною Радою України енергетичною стратегією до 2030 року, зацікавлені українські чиновники мають, очевидно, з того неабиякі неоподатковані прибутки від зарубіжних інвесторів та кредиторів. Останні ж, себто європейці, на протипагу вітчизняним можновладцям, дуже ретельно пильнують свій навколишній простір від захащення зайвими атомними станціями з їх справді вічними радіоактивними відходами, що доволі обтяжливі не тільки для нинішнього населення, яке, до речі, живе набагато заможніше нас із вами, а й для нескінченних прийдешніх поколінь.

Враховуючи, що і теперішній, і всі попередні уряди з парламентами не створили дієвих механізмів щодо накопичення грошей для закриття реакторів та ніяким чином не спонукаючи до цього атомних товстосумів, перспектива (хай колись) позакривати “генератори смертоносних радіонуклідів” видається нереальною. І, зважте, таке нехлюйство з боку влади демонструється протягом майже сорока років роботи українського мирного атома. До слова, це одна промисла деталь нашого сьогоднішнього. Не знаю, як співпрацюють найбільші ризикоутворюючі підприємства — АЕС — в інших атомних зонах країни з місцевою та центральною владою (не помилюсь, якщо скажу що ніяк), а в нашому регіоні з часів незалежності я не пригадую, щоб бодай раз були проведені нехай якесь там тренування з цивільної оборони. Більш того, навіть відсутні позначені на мапах евакуаційні дороги. Влада, мабуть, сподівається, що на випадок чогось ми самі розліземось, “мов мишенята”.

Повертаючись знову до ЗАЕС, зазначу, що з 2005 року станція переведена на прямоточне спецоводокористування, і тепер підігріта суміш об’ємом 6-20 куб. метрів (6-20 тонн) щосекунди викидається в Каховське водосховище поряд із селом Водяне. Водоймище віднині стало своєрідним ставком-охолоджувачем для атомної станції. Це

притому, що за 10 км є водозабір багатотисячного Нікополя, а за 100 км — Північно-Кримський магістральний канал, що поїть Дніпровою водою ледь не всю Таврію. Між тим недостатньо вивченим зостається і негативний вплив на довкілля теплового забруднення, спричиненого цілодобовим випаровуванням гідроспоруд ЗАТЕС-ЗАЕС, дія яких поширюється на багато кілометрів. Знову ж, не враховують і не досліджують синергійну складову поряд розташованих атомної і теплової станцій, з урахуванням того факту, що ЗАТЕС впродовж року викидає в повітря до 75 тис. тонн забруднюючих речовин. Останні ж, сполучаючись із пароконденсатними факелами градирень-охолоджувачів та інших гідротехнічних споруд своєрідної “гейзерової долини” ЗАЕС площею в 1200 га, спричиняють затемнення сонячного випромінювання на 30-50 %, зниження метеорологічної дальності видимості на кілька кілометрів і, що найнебезпечніше для всього живого, — продукують кислотні дощі. Гідроспоруди однієї тільки ЗАЕС протягом року випаровують більше 100 млн куб. метрів води. І це в той час, коли ООН зарахувала Україну до країн із малим забезпеченням водними ресурсами. Ситуація зі станом усіх поверхневих вод (ріки, озера, водоймища) в Україні критична, з наповненістю лише на 20 % від необхідного — таку сенсаційну заяву нещодавно зробив міністр екології та природних ресурсів Остап Семерак, при цьому по забрудненості всі вони, і Каховське водосховище також, належать до третьої — найгіршої — категорії. А всього ж кілька десятиліть тому наші блакитні дзеркала посідали першу позицію. Нині, перш ніж зайти у воду Каховського “моря”, слід добре все зважити. Одним словом, дохазяйнувались.

Не секрет також, що перший і третій енергоблоки ЗАЕС свого часу дали крен. Щоб їх вирівняти, змонтували залізобетонні противаги на протилежних сторонах. Але ж, як на мене, реактор — не гарба з сіном, що, як стверджують атомники, ще цілих 10 років нікуди не нахилиться.

Говорячи про сухе сховище відпрацьованого ядерного палива (ССВЯП) з його дійсною унікальністю (єдине на усьому пострадянському просторі, втім розташоване просто неба), зазначу, що рішенням №2 від 11.07.2001 року Енергодарська міськрада дала згоду на дослідно-промислово експлуатацію даного комплексу тільки на один рік, тобто не довше 11.07.2002 року. Та, завдячуючи вмілим маніпуляціям, із того часу і дотепер атомне відомство не-

хильно збільшує його об’єм. Поки що з 380 запроєктованих контейнерів у ССВЯП встановлено 133. А з урахуванням ваги ядерного палива (в одному контейнері 37 тонн), його на проймайданчику ЗАЕС уже майже 5000 тонн. По завершенні проектного терміну експлуатації сховища (якщо з ним до того часу нічого не трапиться) кількість відпрацьованого палива становитиме більше 14000 тонн. Зважаючи ж, що воюючи з нами Росія може відмовитися приймати на переробку ВЯП з українських АЕС (і це цілком вірогідно), в Енергодарі може з’явиться відпрацьоване паливо з усіх наших атомних станцій. Таку можливість зовсім не виключає керівництво ДП НАЕК “Енергоатом”. Як для нашого густонаселеного регіону — перспектива не зовсім приємна. От тільки нікому в світі, зокрема й атомним світілам, невідомо, що буде з цим радіоактивним мотлохом після закінчення 50-ти проектних років його зберігання: чи можна буде контейнери кудись транспортувати і чи не залишиться ненароком цей смертельний бруд довічно у Водянських кучугурах. Для порівняння, уявімо собі, що продукти нашої фізіологічної життєдіяльності ми не відправляємо для переробки на станції аерації чи очисні споруди, а складаємо їх у власних помешканнях. Уявили?.. За схожим сценарієм діє ще з радянських часів наш (і світовий також) ядерно-енергетичний комплекс. Тільки на протипагу звичайним нечистотам АЕСівські наділені невидимі і зовсім невідчутно, проте радіаційно-уразливою щодо всяк сущого властивістю. Разом із тим кожен контейнер із відпрацьованим лише на 2 % ядерним паливом, за збігом певних обставин може стати причиною ще більшої небезпеки, ніж працюючі енергоблоки саме за відсутністю в сховищі найелементарніших систем захисту від ланцюгової ядерної реакції.

Відомо також, що ще 2013 року Росія повинна була розпочати повернення відпрацьованого палива з українських АЕС. Тоді вирішення проблеми перенесли до 2018 року. Але ж, найімовірніше, і 2018 року не будуть збудовані українські сховища (що на території Чорнобильської зони) ні під перероблене паливо, яке повернеться з Росії, ні централізоване (ЦСВЯП) під відпрацьоване паливо зі своїх АЕС. Проте, як і колись, маємо безліч усіляких сурмачів, що повсякчасно сповіщають нас про цілковиту безпеку і, головне, — дешевизну атомної енергії. У цьому сенсі, наприклад, коефіцієнт корисної дії (ККД), як для техніки, мав би в ідеалі становити 1. Для порівняння: ККД теп-

лової енергетики доходить до 0,65–0,7, натомість атомна має лише 0,3. Виходить, атомники не електрику виробляють, а банально підігривають доквілля і нас із вами. Умовно кажучи, з шести працюючих сьогодні на Запорізькій АЕС енергоблоків тільки два націлені на виробництво електроенергії, решта ж чотири слугують за примітивні “буржуйки”. Справді, як у царстві жмурого Аїда. А скільки при цьому гонору! Це ще й тому, що всі наші атомні станції тільки у середині минулого століття з використанням більш архаїчних наукових і технологічних досягнень. У давнину доекологічну епоху атомні станції тільки і споруджували заради виробництва плутонію для атомних бомб, незважаючи при цьому на безпеку і, що зовсім дивно, економічну доцільність такого будівництва. Чим сьогодні по суті і займається Російська Федерація, видаляючи з нашого палива необхідний їй плутоній, а на кожному завезену тонну ВЯП повертатиме нам із 2018 року 2200 т високоактивних ядерних відходів. Враховуючи, що українські АЕС щорічно виробляють приблизно 150 т ВЯП, страшно навіть подумати, яку кількість радіоактивних відходів ми залишимо на згадку, як “відкладене рішення”, нашим нащадкам. І це ще не все. “Строк самоокупності одного реактора, — зазначає академік А. В. Яблоков, — становить більше 18 років”. Тобто тільки через 18–20 років атомний блок відпрацює кошти, вкладені в його будівництво й експлуатацію, та нарешті почне давати якийсь прибуток. У розрахунок навіть не входить вартість ядерного палива і вартість його утилізації. Останнє ж становить просто неймовірні затрати. Тому, як громадянська “віддяка” всім атомозапамороченим і атомозацікавленим можновладцям, а разом і зацікненим на ядерному розщепленні технарям за їх “здобутки”, звучать нині слова Ліни Василівни: “І мертві, і живі, і ненароджені нікого з вас довіку не простять”.

Де ж вихід? Він на поверхні й доволі простий. Перше — в технічно недосконалих і несвоєчасно відремонтованих електромережах губиться кількість електрики, що виробляє щорічно один реактор-міліонник. При цьому електрикам [а як нам?] байдуже: ми все одно сплачуємо у відповідних тарифах усі їхні недоробки. Друге — за великим рахунком ніхто ніколи серйозно не переймався енергозбереженням (утеплення приміщень, побутове електрообладнання класу А, енергозберігаючі освітлювальні прилади, економні освітлювальні прилади, ошадливе ставлення до всіх енергоресурсів). Тре-

те — впровадження альтернативної (відновлювальної) енергетики, як-то вітрові електрогенератори, сонячні батареї та ін. Цим сьогодні переймається весь світ, і вже маємо безліч цікавих прикладів. Так, за рахунок впровадження сонячних батарей побутові споживачі Республіки Чилі, починаючи з 2016 року, отримують електрику за нульовим тарифом. 2019 року в Туреччині стане до ладу перша сонячна електростанція потужністю 1 МВт. За даними Дойче Банку, на кінець 2018 року сонячна електрика досягне точки зрівнювання ціни для 80 % світового ринку. Зважаючи на сьогоднішній шалений темп розвитку кремнієвих технологій, постійне їх удешевлення, на відміну від викопних і ядерних джерел енергії, вже за наших часів (звісно, коли при владі станемо обирати не політиків-олігархів, які переймаються лише власними статками та наступними виборами, а ДЕРЖАВНИКІВ, що думають про прийдешні покоління українців) громадяни зможуть відчувати всі переваги такої енергії. Навіть якщо за деякий час ціна термоядерного синтезу стане дуже низькою, сонячна електрика з даху буде набагато ефективнішою традиційної електрики з розетки тому, що на цілі порядки стане дешевішою передача електроенергії від генератора до споживача. Знову, як варіант — спорудження тих же торієвих ядерних реакторів. Поміж безлічі їх переваг наведу лиш найпомітніші. Як паливо без усякого збагачення використовується флорид торію, рівень радіації якого настільки мізерний, що його знівелює алюмінієва фольга. Разюча економічність — з 1 тонни торію виробляється стільки ж енергії, як із 200 тонн урану. ККД торієвих реакторів набагато вищий уранових. З нього не вилучиш такий жаданий для ядерної зброї плутоній, а тому атомно-військовий комплекс усілякими засобами перешкоджає впровадженню таких технологій. Практична відсутність ВЯП, і найцікавіше — об’єм реактора можливий від 1 літра до традиційних. У світі вже успішно працює кілька торієвих АЕС. І насамкінець. Чому б не взяти нам на озброєння, скажімо, геніальні напрацювання Ніколи Тесли щодо використання енергії ефіру, які свого часу були зумисне, на догоду певним бізнесовим колам, скомпрометовані Ейнштейном. Проте всі наші здобутки можливі лише за певних обставин — коли ми самі станемо думати про власне сьогодні і майбуття. Тому, що стосовно осмислення смертельної небезпеки, а відтак протидії атомній експансії, всі ми заслуговуємо на тверду двійку. Врешті-решт повинен же колись відродитися наш природний інстинкт до самозбереження. Не будьмо боягузами і постійно вимагаймо адекватної реакції та зважених дій від представників будь-якої владної структури на усіх рівнях, від тих, хто так чи так утримується за наші з вами податки. Бо тільки за умови президентливо-зневажливого ставлення до усякого чиновництва з боку громадськості останні змушені будуть порядно виконувати свої обов’язки. Ми ж, відповідно, збережемо свою гідність і країну.

Тоді і тільки за таких умов збудуться пророчі слова Великого Кобзаря: “І забудеться срамотня// Давня година, // І оживе добра слава, // Слава України”.

Василь БІЛИЦЬКИЙ, голова Кам’янсько-Дніпровського районного відділення “Громадського руху” Запорізької області

Маргарита ДОВГАНЬ
Фото Сергія БОРИСОВСЬКОГО

«Душу — Богові, життя — Україні, честь — нікому!»

Гарбуз

Зайшовши на територію шпиталю, попрямувала до знайомого корпусу гнійної хірургії, де перебувають важкопоранені хлопці.

Не встигла привітатися, як завозять шойно прооперованого солдата. Лежить на животі. Ніяких ознак мук, слава Богу. Через хвилину ще заглядає сестра, перевірити, чи все гаразд, зловила рух під ковдрою і наказує: “Гарбуз, не крутитися!” О, то це **Гарбуз**, а ще й **Ярослав Сергійович!** Він — киянин, з Оболоні. Йому 27 років. Вчився, та не довчився. Має двох сестричок. Мамі важко, от і пішов на роботу у фірму, а тоді — війна... 3-під Часового Яру на Донеччині... потрапив три дні тому до шпиталю.

Рибалко

Сусід Ярослава скромний, делікатний **Олександр Іванович Рибалко** з першої окремої мобільної механізованої бригади Збройних сил України. Ноги у накладках, якихось пристроях. Живого місця нема, а Олександр розповідає не про поранення, а про свою малу Батьківщину, про Василівку. В трагічні для України часи Катерини II одержав у володіння ці землі казначей Потьомкіна Василь Попов. Був хазяйновитий. От і зачалося містечко Василівка. Замок непоганий з тих часів зберігся. Туристів приваблює. Було б їх більше, коли б на реставрацію держава дала гроші...

Федосов

— Я з Харкова! Та ще народжений у День міста — 23 серпня 1995 року! — озвався **Олег Федосов**. Пишається хлопцем своїм Харковом, знає його історію. 3 7 листопада 2016 року служить він у ЗСУ. Тепер, після одужання, вже служитиме у 101-й окремій бригаді охорони Генштабу ЗСУ.

Але найбільше юний харків'янин розповідає про свого друга Сашка Буланого.

“Душу — Богові, життя — Україні, честь — нікому!”

Це гасло виписано на прапорі, який висить над ліжком Буланого. Пригадався голий день біля корпусу гнійної хірургії літа 2015 року. Всі, хто на своїх ногах, хто у візочку, тішилися літньою благодаттю. І тільки один, шойно привезений до шпиталю поранений хлопцеві був на ліжку-кваталці. Схилилася, вітаюся, дякую, що захистив, і чую у відповідь: “Слава Україні!” Сказав головне. А на бесіду сил не було... Місяці лікування. Цього літа буде два роки боротьби за життя. І боротьба триває...

Пішов захищати Україну Буланий ще на початку 2015 року. І став згодом солдатом 20-го окремого мотопіхотного батальйону ЗСУ...

Літо 2015-го — пекло у Мар'їнці. 21 червня, виконуючи завдання, підірвався Сашко на ворожій міні. Добре, що був у броні — хоч живіт зберіг, але лишився без правої ноги нижче коліна, а друга, як каже мужній солдат, “днями ще раз склали по кісточці”. Понад 30 операцій переніс. Після контузії отямився, лише на вухо одне не чує.

До нашої бесіди долучається Олег Федосов: “Та Олександр про болячки не любить говорити. Він для нас взірць мужності і патріотизму. Рідної мови нас вчить. Від нього тепер розумію, яка важлива мова для народу”.

Хлопці багато думають про озброєння армії. Образно ілюструє Сашко позитивний момент: “Як спочатку нас стояло коло одного автомата душ зо двадцять, то тепер, слава Богу, кожному є зброя”. З неприхованою гордістю сказав, що є у нас найкращий у світі танк “Булат”. Але — ложка дьогтю... Чому ж дуже мало їх виробляють! Завод є, а танків нема”, — так резюмують солдати цю тему.

Упродовж бесіди Олександр показав портрет красивої жінки: “То моя дружина Оксана”. Він так гордо і тепло це сказав, що я зрозуміла: Оксана — велике його кохання. А кохання дива робить!

— Тепер мій батальйон, — трохи із сумом у голосі промовив Сашко, — вже на дембелі. Але ми всі як брати.

Біда і радість — Маріуполь

Молодий лейтенант Олексій із міста Славутич, що на Київщині, і чарівна донеччанка Інна, психолог за фахом, зустрілися у південному українському Маріуполі. І... покохали одне одного. І одружилися. Олександр як рідну прийняв маленьку доньку Інни.

Та щастя порушила війна. Офіцер 137 окремого батальйону морської піхоти **Олексій Бобчинець** воював під Маріуполем. 6 березня 2017 року з побратимом йшли на бойове завдання і підірвалися на міні. Друг відбувся легкими пораненнями, а Олексій втратив ліву ногу, має багато уламкових пошкоджень.

Оперував Олексія хірург Олександр Будник. Він переніс дві операції. Сьогодні вже усміхнений, контактний... До нього підійшла **Віра Василівна Анкіна**, військовий лікар. Їй — 80. З них відпрацювала у шпиталі 36 ро-

Олексій Бобчинець

ків. Під час війни не змогла бути осторонь. І тепер вона тут зрання до вечора. На громадських засадах, як кажуть. А по суті — з великої любові до своєї України і воїнів, які її захищають.

Поки Віра Василівна допомагає пораненому робити потрібні рухи, до палати входять побратими Олексія.

Заповіт Тиссо

Віра Василівна повила мене з фотокореспондентом Сергієм до кабінету лікувальної фізкультури. Приміщення замале, але в ньому є все необхідне. Нашу увагу лікар звертає на монументальний живопис по периметру кабінету, зроблений художником-аматором. На цьому стінному розписі зображено пораненого бійця, моменти занять лікувальною фізкультурою і оздоровлення. А відкрили цей кабінет 1982 року, коли наших поранених хлопців везли сюди з Афганістану.

Із затісного кабінету на заняття до коридору (там більше простору для руху) лікарка вивозить пораненого. “Найкращий наш спеціаліст із лікувальної фізкультури — реабілітолог Стефанія Скрипчук”, — розповідає Віра Василівна. І показує текст на стіні: “Жодні ліки не можуть замінити спеціальної дії фізичних вправ, якими можна ліквідувати хвороби. Тиссо”.

Цим заповітом видатного лікаря XVIII століття і керуються віддані своїй справі Віра Анкіна, Стефанія Скрипчук, Юлія Чижик.

Сапер і економіст

Саме Стефанія працює тепер із тяжкопораним сержантом-сапером 25 батальйону “Київська Русь” **Дмитром Котовим**. 5 січня 2017 року під Троїцьким на Світлодарській дузі вибухом міни відірвало обидві ноги. Вже пережив 25 операцій.

Дмитро — киянин. Дружина і брат щодень коло рідного свого Дмитра. Він 1976 року народження, має вищу освіту, економіст.

Тривожні повтори

Бесіду з Котовим. Наближається ще один воїн, усміхається привітно, як до давньої знайомої. Придивляюся.

— Василь!

— Так, це я. Радий, що

впізнали! Близько двох років минуло від першої зустрічі. Тоді полковник Василь Ковтун був у візочку. Тепер на милицях. Йде до реабілітаційного центру на заняття до Стефанії...

Зворушила мене ще одна повторна зустріч у гнійній хірургії з Федором Степаненком. Знову Федір у 7 палаті. Вже працював, жив мирним життям. Раптом — панкреатит, різні запалення, відторгнення. Організм знов потребує допомоги. Але коли поруч кохана дружина, можна подолати і цю біду...

Повторно не раз зустрічаюся у шпиталі і з Євгеном Симоненком, героєм 2014 року. Хоч як важко, хлопці не втрачають оптимізму.

Добровольць з “Київської Русі”

Прийшла до **Євгена Редьки** в ортопедію, а мені кажуть, що перевели до лорвідділення. Я туди, а там... його місце пусте! Єдиний у палаті хворий сповіщає: “Редька

Олександр Кучеренко

пішов гуляти, непосидючий”. А я і радію за непосидючого Редьку, який без обох ніг, без руки на місці не всидить. Це ж двічі герой! Знаю, що роблять йому тепер протези ніг, є у нього новітні на коліщатах високі ходунки. Ще є воля...

А поки знайомлюсь із сусідом Євгена, **Олександром Кучеренком** із Переяслава-Хмельницького, який пішов добровольцем захищати Україну 29 серпня аж 2014 року у батальйон “Київська Русь”.

Під час обстрілу вибуховою хвилею відкинуло воїна і вдарило об мерзлу землю. Вивернута рука, кров із вуха... На місці підлікували і дали воював, поки не дістав посттравматичний синдром. Затряслися руки, війна у сні не давала спокою, аж постіль дибки ставала, а до всього лікарі розібралися, що із давнього удару має розриви м'язів в області плеча, відкіль кістки. Після серйозного лікування знову пішов на фронт. Поїхав у Попасну в кінці червня 2015-го. Там тоді було дуже жарко.

І ось тепер, після демобілізації, 2 рази на рік повертається до шпиталю. Наслідки поранень, а особливо контузії, потребують спілкування і з хірургами, і з психіатрами.

Три легіні

Дзвінок у двері. Відчиняю — три легіні у військових строях! Обіймаюся з давнім другом **Анатолієм Хмарою**. Приїхав на чергові реабілітаційні оглядини, процедури. Знайомить мене з бойовими друзями. **Юрій Куличенко**, командир бойової машини піхоти третього взводу, командир другого відділення 24 окремого штурмового батальйону “Айдар” другої штурмової Афганської роти. Добровольць. Воював із 2014 року. Земляк Хмари — зі Старобільська на Луганщині. 54 роки. Одвоювався. Тепер — волонтер. Допомагає, чим може, фронту. Відчуваю — людина сильна і діяльна.

Між старшими Анатолієм і Юрієм сяє усмішкою 25-літній воїн **Дмитро Омельченко**, киянин.

На кухні кипить чайник. Хлопці оглядають картини, слухають музику, їм цікаво все роздивитись у мистецькій хаті. Бесіда відверта і легка.

Дізнаюся, що юний киянин Дмитро, старший солдат окремого 11 мотопіхотного батальйону, зенітник зенітного взводу пішов на фронт добровольцем з початку війни, 2014-го.

У хаті тепленько. Дмитро скидає військову камуфляжну куртку і... захват! На хлопцеві сорочка-вишиванка: орнамент із дубового листячка і плоду. Зелений, коричневий, густі кольори коло ший, на грудях, рукавах — по натурально-

му селянському полотні. Очей не відведеш.

— Мама вишила, — гордо сповістив Дмитро.

І розповідає мені Дмитро: “У рік голодомору мій дідусь Данило рятував голодних діточок, які прибивалися з навколишніх сіл до Києва. Майже вмираючих, запухлих, забирив їх до себе, годував, рятував як міг. З точки зору московської комуні це був злочин! Діда заарештували і — до концтабору. За гуманізм — тюрма. Справжній фашизм”.

Дмитрова мама Тетяна Василівна стала педагогом, викладачем української мови і літератури в технічному навчальному закладі. І сина виховала патріотом. Хлопець добровольцем пішов боронити рідний край, керував зенітним установкою. Та на війні все трапляється... Півроку рятували життя Дмитрові у Харківському військовому шпиталі професор Володимир Радченко і лікар Андрій Попов.

— Зробили диво, — каже Дмитро, — поставили мене на ноги. Вдячний їм безмежно! Головна операція — майже ювелірна! — тривала майже 6 годин! Замість втрачених хребців мені поставили спеціальну пластину в хребет. І я — пішов! Пам'ятаю, як лікарі примовляли: “Ти народився у бронжилеті”.

Дмитро Котов

Анатолій КАРП'ЮК,
поет і краєзнавець,
м. Костопіль Рівненської області

Подружжя лікарів-просвітян

Про лікарів Рошинських — Петра та Ганну, котрі майже півтора десятиліття віддали професійній та громадсько-просвітянській діяльності в Костополі (а вони працювали в нашому місті упродовж 1924—1938 рр.), хоч як дивно, але я ширше дізнався з канадської газети “Український Голос”, яку надіслав із Країни кленового листка уродженець нашого міста Микола Шпилькин. Цей часопис за 29 жовтня 1947 р. (число № 44) розповідає про них як про “незабутніх героїв Волині, зокрема Костопільщини, які загинули від рук німецьких катів” у лютому 1943 року на території Кременецької тюрми. Автор статті Л. Бура, колишній власник книжкової крамниці в Рівному, високої думки про фахову та громадську роботу подружжя лікарів, називає їх людьми “суспільного покою”.

Тепер про них — активних просвітян Рошинських — мало хто знає у нашому місті. Але в 1930-ті роки, за Польщі, вони були відомі на всю етнічну Волинь, яка, за словами “Українського Голосу”, “благодійно відчула” їхній вплив.

Петро Рошинський — лікар за фахом, за покликом душі — громадський діяч-просвітянин. Поки що про нього ми оперуємо досить скупими біографічними даними. Відомо, що народився 18 березня 1890 року в м. Глухові (тоді Чернігівщина) у сім’ї сільського вчителя. Середню освіту здобував у Чернігівській семінарії. Бажання допомагати людям у біді привело його в Московський університет на медичний факультет, який він закінчив 1916 року.

24-річним юнаком Петро зустрів Першу світову війну. Його відразу мобілізували в царську армію. Виконуючи обов’язки фронтового лікаря, Рошинський віч-навч зійшовся зі стражданнями рядових воїнів, котрі несли на своїх плечах тягар безглуздої війни, жорстоко калічилися і безславно гинули на полях кривавих баталій під прапором двоголового орла-хвижака невідомо в ім’я чого.

На європейському регіоні наприкінці другого десятиріччя XX століття події калейдоскопічно змінювалися. Від Російської імперії одна за одною почали відколюватись країни й утворювати самостійні держави. З виникненням Української Народної Республіки молодий лікар Петро Рошинський пішов на службу до Української армії, в лавах якої разом із солдатами ділив славу перемог і гіркоту поразок. Однак зовнішні і внутрішні чинники, на жаль, не сприяли утвердженню державності в Україні.

Разом із відступаючими частинами армії УНР Петро Рошинський відійшов на Захід. Деякий час у Польщі він перебував у таборі для інтернованих. А коли за Ризьким договором Волинь опинилася в зоні окупації новоспеченої Речі Посполитої, Петро 1921 року перебрався до Рівного, де почав працювати в лікарні для втікачів. Тут він і зустрівся вперше з лікаркою Ганною Струтинською, яка відбувала медичну практику.

Стародавнє місто Крем’янець, що на Тернопільщині, своїми архітектурними пам’ятками відоме далеко за межами України, знане і як один із самобутніх культурних центрів Волинської землі. Звідси почалася біографія польського письменника Ю. Словацького. Восени 1846 р., повертаючись із Поділля, побував тут Т. Г. Шевченко.

Саме в цьому давньому місті 1893 року народилася Ганна Струтинська. По вулиці Ю. Словацького зберігся й досі родинний будинок. Її мати, Ольга Степанівна, походить із давнього священницького роду. Батько, Іван Струтинський, теж був священником — настоятелем Дубенського собору. Як людину освічену і високоморальну, його поважали мешканці міста. Після смерті чоловіка Ольга Струтинська разом із трьома дочками повертається до Крем’янця, в родинне гніздо.

Письменник Улас Самчук ще з юнацьких літ добре знав цю інтелігентну сім’ю. Тому не випадково він, перебуваючи під час німецької окупації на посаді редактора рівненської газети “Волинь” (1941—1942 рр.), не раз заїжджав у гості до знаної на Крем’янецьчині родини Струтинських-Черкавських. У спогадах “На коні вороному” автор трилогії “Волинь” і роману “Марія” теплими словами згадує добру й мудру берегиню славного українського роду: “Отже, я мусів зупинитися і чекати на нього (шофера, — прим. А. К.) у домі відомої в Крем’янці “бабуні” Ольги Струтинської, матері трьох видатних дочок — Марії Черкавської, Лідії Садовської та Ганни Рошинської. І теж видатних зятів — відомого педагога, громадсько-політичного діяча і сенатора до польського сейму Михайла Черкавського, відомого політичного діяча, міністра уряду УНР і професора Українського університету в Празі Валентина Садовського та славного на Волині лікаря і невтомого громадського діяча Петра Рошинського”. За спогадами Уласа Самчука, мати Ганни Ольга Струтинська “була простою, благородною, речевою мови з освітою столичних шкіл і доброго виховання старої особистої культури. Свого часу, за модою тодішньої поступової молоді, належала до революцій-

Петро і Ганна Рошинські, Ольга Струтинська (мати Ганни), Валентин Садовський (зять О. Струтинської)

них середовищ, брала участь у численних демонстраціях і не раз покуштувала козацької нагайки, — казала вона спокійно... — Аж пір’я сипалось”.

У такому оточенні росла і виховувалась майбутня лікарка і невтомна громадська діячка Ганна Струтинська. Культурне середовище, найкращі художні твори сприяли розвиткові в дівчині високої свідомості, національної гордості та гідності. Крем’янець став колыскою її дитинства і юності. Тут Ганна закінчила гімназію в 1909 р. Звідси вирушила вчитися у Петербурзький жіночий медичний інститут і Вільнюський університет. Швидко пролетіли студентські роки. Отримані знання Струтинська почала успішно застосовувати на практиці. Після проголошення УНР дівчина зголосилася на працю у військовій лікарні. Потім був відступ на Захід і повернення до Рівного, де Ганна зустрілася з Петром Рошинським. Рятуючи інших, вона сама захворіла на тиф. Життя її було під загрозою. Допоміг побороти цю небезпечну інфекцію колега по роботі Рошинський. Йому сподобалася молода енергійна лікарка, і він невдовзі взяв з нею шлюб. Так створилася сім’я близьких за духом людей.

Настав 1924 рік. Подружжя Рошинських переїжджає в невелике повітове містечко Костопіль, розташоване на берегах річки Замчиської й оточене мальовничими лісами. Отут вони й почали займатися приватною лікарською практикою і громадською діяльністю. Оселилися Ганна і Петро, за свідченням тих, хто їх знав, на квартирі у Філіпових, будинок яких, правда, не зберігся: на цьому місці тепер контора захисту рослин (вул. Незалежності, 20).

Дім лікарів у поліському місті став не тільки центром фахової допомоги, а й таким, де можна було почитати свіжу газету, почути цікаву новину, одержати пораду чи меценатську підтримку для того чи того просвітянського заходу.

З ініціативи Ганни Іванівни в Костополі виникає Союз українок, а в довколишніх селах — його осередки. “Український Голос” підкреслював, що з їхнього кабінету “випромінюють не тільки лікарські поради, але розумне слово та міцна підтримка”. “Не було неділі, — читаємо далі в ча-

сописі, — щоб не вимагало те або друге село її приїзду”.

Рошинські були людьми “суспільного покою”. Жили серед людей і для людей. То їх бачили при влаштуванні новорічної ялинки для дітей костопільців, то при організації шевченківських вечорів, то при читанні лекцій у просвітянській світлиці на санітарно-медичні теми. І всюди Петро і Ганна були бажаними й шанованими. Як згадувала 93-річна костопільчанка Ганна Іванівна Трохимчук, за ними закріпилися ласкаві імена — Ганнуся і Петрусь.

— Одного разу, — ділилася вона спогадами, — мені повідомили, що в хаті “Просвіти” має виступати з лекцією Ганна Рошинська. Я пішла туди. Жінок було повно, як кажуть у таких випадках: ніде голці впасти, її запам’ятала як дуже симпатичну жінку, вище середнього зросту, шатенку. Лекція тривала майже дві години. Вміло, цікаво, в доступній формі лікарка розповідала про жіночі хвороби і догляд за маленькими дітьми. У читальні мені не раз доводилося бачити також її чоловіка Петра, їх люди поважали і любили. Тож не випадково багато молодих батьків назвали своїх новонароджених дітей Ганнусями і Петрусями на честь Рошинських.

Ці високоінтелігентні й патріотично налаштовані українці були не до душі польській окупаційній владі. Почалося таємне і відкрите переслідування, принизливі ревізії та обшуки. Дійшло до того, що костопільський староста “по-доброму радив” припинити громадську роботу, а займатися тільки професійною. А коли погрози не допомогли, 1936 року їх обох звільнили від праці в Касі Хворих. Господар квартири під тиском польських властей вимагав перебратися з його помешкання. Становище лікарів Рошинських ускладнилось, і вони змушені були покинути Костопіль. З цього приводу Микола Шпилькин у листі писав: “Пригадую, як сьогодні, сонячний жовтневий день 38 року. На пероні Костопільської станції провжджала Рошинських група людей. Всі знали, що Костопіль їх більше не побачить. І так сталося...”.

Звідси сім’я Рошинських переїжджає у Крем’янець до “бабуні” Ольги Струтинської. Але й там польські жандарми їм не давали спокою — пильно стежили за ними. Напередодні Другої світової війни ві-

домого на Волині лікаря і громадського діяча Петра Рошинського, як “небезпечну” особу для Речі Посполитої, запроторили у страхотливий концентраційний табір для політ’язнів — “Березу Картузьку”, звідки йому вдалося вирватися у вересні 1939 року.

Як колишньому старшині армії УНР, Петру Рошинському небезпечно було залишатися в Радянській Україні. Тому він покидає Крем’янець, деякий час проживає у Львові, а весною 1940 р. нелегально перебирається на Холмщину. Його дружина Ганна залишається при своїй старенькій матері та сестрі Марії Черкавській, з сином якої Юрієм колись навчався і дружив Улас Самчук.

Інтелігентна родина Струтинських-Черкавських зазнала переслідувань за часів радянської влади. Заарештували та кинули у Рівненську в’язницю дочку Марії Черкавської Наталію Білинську тільки за те, що просила дозволу виїхати до чоловіка, котрий жив у Польщі, а її матір вислали у Казахстан. Оскільки “бабуня” Ольга хворіла, то Марія взяла з собою в заслання і малесеньку внучку. Наталія Білинська більше не повернулася в рідні краї: 1942 року померла з голоду в Барнаулі.

Зі вступом німецьких окупаційних військ на територію Волині із Заходу повертаються в Крем’янець, до “бабуні” Олі, чоловік Ганни Петро Рошинський, її небіж Юрій Черкавський, а також чоловік Наталії, висланої в Сибір, Володимир Білинський. На початку війни багато хто з інтелігентних людей думав, що в Україні відродиться державність. Однак незабаром їхні ілюзорні мрії розбились об жорстоку дійсність. Фашистські війська за наказом людиноненависника Гітлера прийшли наводити свій “порядок”. Невдовзі українські патріоти — лідери визвольного руху — переконалися, що окупанти, крім ганебного ярма, нічого іншого не принесли. Почалося переслідування опозиційної частини свідомих інтелігентів. Коло підозр навколо сімей Рошинських і Черкавських звужувалося.

У Крем’янці Ганна Рошинська продовжувала громадську діяльність — стала головою Жіночої служби в Україні. Окупаційна влада незабаром звільняє її з роботи в місцевій лікарні, а чоловіка Петра — з окружного лікаря. За словами Уласа Самчука, гебітс-комісар Франц Мюллер “замінив урядовців на всіх керівних місцях... всякими покидьками, які були слухняними виконавцями всіх його несамовитих задумів”.

Фашистські загарбники лютували. Вони шукали тільки приводу, аби помститися непокірним. “Як свідомих і активних громадян, — читаємо в спогадах Уласа Самчука “На коні вороному”, — їх переслідували і за поляків, і за советів, а також, насамперед тепер (тобто за німецької окупації, — прим. А. К.)... Рошинські далі продовжували свою лікарську практику в Крем’янці, що закінчилася для них опісля великою трагедією”.

23 лютого 1943 року есесівські посіпаки заарештовують Ганну і Петра Рошинських, їхнього небожа Юрія Черкавського. І цього ж дня разом з іншими заручниками їх розстрілюють на подвір’ї Крем’янецької тюрми.

“Смерть подружжя Рошинських, — писала канадська газета “Український Голос”, — сколихнула Волинь. Тисячі ниток, що в’язали їх з українським селом, нагло й боляче обірвалися. Зокрема далека Костопільщина, що була твором їхніх рук, немов осиротіла. Вістка про їхню смерть дійшла до них, вже оповита легендою”.

Вони свідомо обрали, разом із тисячами патріотів, важкий шлях боротьби за українську державність і мужньо йшли до цієї омріяної ще з юнацьких років мети. Своєю жертвністю кликали інших до свободи, за яку покладали голови. І в тім, що Україна стала незалежною державою, заслуга і таких, як Рошинські. Мешканці Костополя свято шанують пам’ять про лікарів-патріотів Рошинських. Кілька років тому вулицю Котовського було перейменовано на їхню честь.

Богдан ВИХАНСЬКИЙ,
вчитель історії, пенсіонер,
Львівщина

Колись, у Стрільбах

“Трактуючи речі з чужого го-
лосу, не знайомі з джерелами, ми
виготовили собі різні фантастич-
ні уявлення і живемо серед них, не
помічаючи їх потворної неправдо-
подібності”.

Микола Зеров

Вояки УПА таємно перехо-
дили лінію фронту й опинялися у
тилу більшовицьких військ. Міс-
цем дислокації більших її загонів
ставали лісові масиви, тож воя-
ків так і називали: “лісові хлоп-
ці” чи “наші хлопці з лісу”. Час-
тина озброєних повстанців жила
нелегально в лісових бункерах
або в таємних сховках десь на бо-
лотах чи навіть у селах. Ці воя-
ки належали до так званої тере-
нної сітки, завданням якої були
якісь невеличкі акції: відплата за
насилені акції більшовицької
влади (облави енкаведистів
та їх посібників із місцевого на-
селення — так званих “стрибків”
чи “істребків”, які входили в “іс-
требительні батальйони”, по-
карання зрадників (найчастіше
голів сільрад, які служили “і на-
шим, і вашим”) тощо. За сигна-
лом, поданим зверху, вони
збиралися із власною зброєю
(найчастіше гвинтівкою чи ре-
вольвером, дуже зрідка автома-
том) і йшли, як правило, вночі,
куди було треба. Вдень — лише в
надзвичайних випадках, щоб не
виявляти своє місце перебуван-
ня. Я так довго на цьому зупиня-
юся, бо акція УПА, про яку вес-
тиму мову, була здійснена саме
тереновою сіткою, можливо, за
допомогою охоронців провідни-
ка СБ “Чорного”.

Сталося це в Старосамбір-
ському районі, де терен уже пе-
реважно гористий і вкритий ліса-
ми, якраз близько тієї міс-
цевості, де з 15 серпня 1960 року
я розпочав свою педагогічну ді-
яльність (яку завершив рівно че-
рез півстоліття — 17 серпня 2010
року), отож терен той мені дуже
знайомий, бо його велику час-
тину я сховався до авто-
буса, рівною дорогою було мені
понад 20 км, а через гору (хреб-
ет Уровий) — 12. Випалені села
(Гвоздець, Мала Нанчівка) та ін-
ші атрибути тих недавніх подій
бачив на власні очі, живі свідки
мені (з “долів”, із Самбірщини,
де таких подій було менше) на-
магалися оповісти найбарвисті-
ше, тож наслухався чимало і на-
бачився теж. У тому маленькому
селі було і двоє безпосередніх
учасників визвольної боротьби:
з одним я був добре знайомий,
бо вчив його наймолодшого си-
на (був він із тих, хто вийшов “з
повинною” і мусив тепер час від
часу каятися в районній газеті),
а до другої, яка відбула “своїх”
десять літ, і яку позаочі всі на-
зивали “Мухом” (таке було її
псевдо), ніяк було заходити, ді-
тей вона не мала, була вже літ-
ньою жінкою та й жила дещо на
відшибі від дороги. Тепер мені
шкода, а тоді шойноспеченому
вчителю (“вченому”, як нази-
вали мене, фельдшерку і завідувачку
бібліотеки в тому далекому,
але пречудовому селі) було
чомусь не до того.

Сталося 13 травня 1945 ро-
ку, вже, як бачимо, по війні, від
серпня 1944 року вже скрізь у
краї більшовицька влада, хоч
ночі ще неспокійні, на вікнах
будинків, у яких живуть началь-
ники, віконниці, під якими іно-
ді й грати, скрізь чимало озброє-
них людей. Та молодий перший
секретар райкому партії — Ва-
силь Кіндратович Нудьга, оче-
видно “занудьгував” і вирішив
саме того дня, в неділю, про-
вести важливий захід: виїхати в
найближчі від районного цен-
тру села і прискорити збір по-
зики на відбудову народного
господарства. Домовився з пар-
тійно-комсомольським і гос-
подарським активом у кілько-
сті 37 осіб і на шести підводах
(майже кожна тодішня органі-
зація мала коней і конюха-їздо-

очевидно, вже скінчилася, та го-
лова зумів зібрати лише 30 се-
лян. Провели збори і збрали 200
рублів позики. Можливо, голо-
ва не так збирав людей, як ду-
мав про прийняття, бо ж надій-
шло вже полудне (обід). Та хоч
як би там було, але обід був сит-
ний, можливо, щось ще приго-
тував директор маслозаводу, і... з
горілкою. А горілку тоді гонили
в гірських селах на потічках у лі-
сах, і з картоплі, і з жита. І не лі-
трами, а відрами. Отже, обід за-
тягнувся до 5-ї години. Не знаю
з якої причини, але “перший”,
вставши з-за столу, вирішив їха-
ти ще далі — в село Волошиново
і наказав голові дати ще підво-
ду і кілька людей. Голова відмо-
вився, заявивши, що йому шко-
да своїх людей. На запитання ж
першого: а нас тобі не шкода?

ний”. Отож Олексенко повідо-
мляє: “Коли вони підїхали до
лісу, на них звалився перехрес-
ний вогонь — основний зліва
з гори і підтримуючий по тих,
котрі втікали рікою справа, —
вздовж ріки. Місце таке, що при
тому стані справ, як вони їха-
ли, прийняти бій було немож-
ливо. Тільки з передніх підвід,
коли від вогню коні схарапудже-
но рвонули вперед (поки коні
не були побиті), деяким удалося
втекти. Втікало багато, але міс-
це засідки було таке вигідне, що
банда більшість тих, хто втівав,
— скосила... Через декілька хви-
лин банда вискочила на доро-
гу і дострілювала впритул... Бан-
да забрала всю зброю, а в декого
і документи, і негайно зникла.
Причому голова райвиконко-
му Шейко й інструктор райви-

лукавив, він добре знав, навіщо
їх набрав молодий секретар і йо-
го найближчі друзі. Серед тих
жінок були: помічник секретаря
райкому партії, завідувачка жін-
оргвідділу, завідувачка парткабі-
нету, завідувачка сектору кадрів
райвиконкому, літпрацівник
райгазети, дві молоденькі вчи-
тельки середньої школи (!!!). Ну
і нарешті висновок секретаря
обкому: “Із загального числа за-
гинуло: комуністів — 7 комсо-
мольців — 6, жінок — 7 прибу-
лих зі східних областей — 25,
один — місцевий (очевидно —
Кіт, конюх прокуратури — Б. В.).
Жаль людей, більшість загину-
ли по-дурному” (у тексті — “без
толку”, переклад мій). (Сергій-
чук Володимир, Український
Звіг, Прикарпаття, т. III, К.
2005, ст. 347—352).

Наступного дня, 15 трав-
ня, Микита Хрушов проводив у
Львові нараду по боротьбі з бан-
дами українсько-німецьких на-
ціоналістів, як він називав укра-
їнських патріотів, і дав кілька
“високоморальних” порад, як з
ними боротися. Ось вони: “Бан-
дисти спираються на куркулів,
торгівців (?), попів і на інші еле-
менти. Таких ворожих нам лю-
дей необхідно взяти на облік і як-
що в селі стався бандпровай, треба
взнати, хто з них найбільш не-
благонадійний, визвати їх, заар-
ештувати і вислати з сім’ями, а
селянам оголосити, що вони до-
помагали бандитам. Можна за-
стосувати і такий спосіб: викли-
кати кількох куркулів і сказати
їм, що коли в селі щось вчинять
бандити, то відповідатимете ви.
І якщо щось сталося, зібрати збо-
ри, на яких мусять бути і вони, і
оголосити, що саме вони сприя-
ли бандитам і тому вони будуть
репресовані. Це дуже дійовий за-
хід, він подіє на кожного”. Дуже
скоро подібні слова стали втілю-
ватися в життя, і з Західної Укра-
їни поїхали у Сибір сотні ешелонів,
набитих “ворогами народу”.

Коментувати щось тут, ду-
маю, немає жодної потреби. Хоч
міг би додати, що воякам УПА
дозарізу була потрібна зброя,
тож дізнавшись, що вона є на во-
зах активу, який їде виспівуючи,
наче господар, вчинити інакше
вони не могли. Додався до цьо-
го ще й “хліб за хліб”, бо як ви з
нами, так і ми з вами. Не всі опе-
рації, які вчиняла УПА, були та-
кими легкими, лише зрідка на-
ступальними чи відплатними,
переважно ж мусила вона обо-
ронятися, виходити з оточення,
робити далекі нічні рейди, щоб
заплутати сліди, відійти пода-
лі від місця, де була сутичка, не
спати, бути в голоді й холоді, ві-
чно остерегатись ворогів і “дру-
зів”, які могли зрадити, дотри-
муватись суворої конспірації.
Лише велетенська самопожерт-
ва, високий моральний дух та
всеперемагаюча любов до рідної
землі дозволили їй так довго чи-
нити опір отій небачено жорсто-
кій більшовицькій навалі і так
гідно вписати своє ім’я в аннали
світової історії.

Сотня УПА Леви, яка охороняла Великий збір УГВР 11-15 липня у с. Сприня на Самбірщині

вого) рушив у найближче село
Стрільбичі. Щоб забезпечити-
ся від якоїсь несподіванки, взя-
ли із собою 4 кулемети, близь-
ко 15 автоматів (так написано у
документі), 15 гвинтівок, чима-
ло набоїв і гранат. Серед акти-
ву: 3 оперуповноважених НКВД
(Авдєєв, Лукін і Рассадін), 1 по-
мічник оперуповноваженого —
Сосновцев, 3 дільничних упо-
вноважених НКВД (Залімський,
Дубровський, Кириченко), син
начальника райвідділу НКВД
— Зуєв, вахтер НКГБ — Бохан,
лейтенант райвоенкомату — Ду-
дукало, діловод райвоенкома-
ту — Волох, сержант райвоен-
комату — Хмиз, райпрокурор
— Степанов, директор маслоза-
воду — Коновалов. Був ще голо-
ва райвиконкому Шейко та ін-
структор райвиконкому.

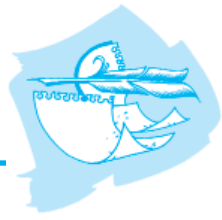
О 12-й годині дня були вже
в Стрільбичах: приїхали зарано,
бо в церкві ще йшла відпра-
ва і всі люди там. Тож щоб не га-
яти часу, вирішили їхати в село
Біличі, голові ж сільради нака-
зали зібрати людей на 18-ту го-
дину, до того часу вони повер-
нуться. У другому селі відправа,

— відповів: і вас шкода, тому я
не раджу вам туди їхати. Хтось
із присутніх цю розмову почув,
тож почали просити першого
вертатися, бо ж на шосту валку
чекають у Стрільбичах. Перший
уступив, і вся кавалькада з шести
підвід виїхала з села.

Ледь поминувши останню
хату, хтось із активу затягнув бі-
сню. Найпопулярнішими тоді бу-
ли: “Я пулеміотчиком раділся...
мой пулеміот в бою гарячий —
не астигає нікогда...” та “...ви-
пьем за Родіну, выпьем за Ста-
ліна, выпьем і снова нальйом!”.
Співали, очевидно, від душі, як
господарі становища, яким море
— по коліна. Незабаром доро-
га пішла попри ліс, а луна в
лісі розноситься далеко. Та рап-
том... І тут ми надамо слово теж
“першому”, та вже не райкому,
а Дрогобицького обкому партії
Степанові Олексенку, який уже
наступного дня сповіщав Ки-
їв, самого Микиту Хрушова, се-
кретаря Центрального Комітету
КП(б)У (теж першого, але який,
як і вождь, теж підписувався
просто “Секретарь ЦК”, не так,
як Леонід Брежнев — “Генераль-

конкому прикинулися вбитими,
перележали огляд і залишили-
ся живими. Крім цих двох, із по-
ля бою втекли 9 осіб, із них двоє
поранених: народний суддя і
друкарка РК КП(б)У...”

Із розповідей тих, хто вцілів,
я зробив висновок, що виною в
усяму цьому була злочинна без-
печність і те, що деякі з них бу-
ли після обіду з чарчиною горі-
лки (по війні пили не чарками, а
двохсотграмовими гранчаками
— Б. В.), і ще те, що взяли з со-
бою дуже багато молодих жіно-
чок, котрі абсолютно не потріб-
ні були ні для масової роботи, ні
тим більше для бою(!)... навіщо
брати 9 жінок, коли можна було
взяти відділення чи взвод бійців
— у райцентрі дислокується рота
внутрішніх військ НКВД... Хто
організував засідку? Тими днями
в районі був убитий самбірський
окружний провідник — Чорний.
Його боївка СБ шукала нагоди
помститися... Деякі агенти ка-
жуть, що в с. Стрільбичі йдуть
розмови, що це зроблено “хліб
за сіль” (тут Олексенко дещо не
втямив: у нас кажуть — “хліб за
хліб”). А щодо жінок, то тут він

Дмитро ПАВЛИЧКО

Татарів

У Вербіжі, в селі над Прутом, живе статечний господар, п'ятдесятилітній характерник Юрій Бордуланюк, знаний тим, що перелітає широке плесо ріки, ніби перескакує з берега на берег. Загадкова, самотня, літаюча людина. Вдівець. Має пару коней і двадцятилітнього сина Василя.

— Тату, послухайте, маю щось важливе сказати. В селі буде гвалт. З двох боків, із Коломиї та з Іспаса надійдуть німці. Буде облога. Хапати будуть молодь до рейху. Біда. Я нині мушу здемідити.

— Як то здемідити?

— Зникнути в гори.

— Куди в гори, чого в гори, а не в доли?

— Я йду в партизанку. В українську партизанку.

— Не гандаляпай дурницю! Українські партизани — це хто? Бахурнота в мазепинках. Перестріляють вас ще до того, як ви десь там у Космачі закудкудакаєте! Німці на автах, а ви шанталава, босонога шантрапа, німці з автоматами, а ви з топориками. Роздратуйте швабів, поспалюють наші хати та оборони! Живі згоримо!

— Тату, німці вже тікають. Подумайте, що буде завтра.

— А що буде? Заженуть вас червоні у свою орду. Ті, хто вас кликав воювати з німаками, з німаками і втечуть, а вас, повстанців, накрие кривава верета погибелі.

— Краще погибель, тату, як життя на послугах у німців чи москалів. Якщо українці не скористаються війною межі Гітлером і Сталіном, не піднімуться зі зброєю в руках сьогодні, завтра буде запізно... Я вам, тату, збрехав. Я в гори йду не тому, що буде облога, а тому, що кличе мій провідник.

— Як називається?

— Як називається, не знаю. Має псевдо Готур. Є така птаха в Карпатах. За Космачем, на полонині, вже діє Школа підстаршин. Я йду, тату, до українського війська. Втікаючих швабів бити треба, зброю в них одібрати треба, формувати армію нашу треба!

— Синку мій, замовчи! Я твій батько. Страшну війну пережив — австрійський солдат. На українсько-польській війні був поранений. Ми програли, бо воювали разом із москалями й поляками. І ти програєш! Завтра вбиватимуть тебе німаки, а позавтра кацапи. Ти нікуди не йдеш!

— Ні, тату, я йду в гори. Я вже пішов!

Син виходить з хати, сінними й хатними дверима вдаряє зі всієї сили. Австрійські тарелі зриваються зі стіни, в скалки розбиваються на дубовій підлозі. Батько наздоганяє сина на подвір'ї.

— Зупинися, Василю, синку мій! Я тебе викохав не для дурної смерті, а для життя. Подумай. Твоя дорога з двох кінців кривава. А твоя доля посередині, як вивірка, скаче. Не бери зброї, не стріляй, бо свою долю сам уб'єш! А твоя доля живе, поглянь, на нашій смереці!

Син зупиняється на мить. Дивиться на смереку, що стоїть при виході з подвір'я. У лапах на вершині, як блискавиця, літає руда вивірка. Збігає на землю, перед батьком стає, складає молитовно лапки, горіха просить. "Ні! Це не моя доля, тату!" — кричить Василь і, не оглядаю-

чись, заходить праворуч у вулицю, що веде на цісарську дорогу з Коломиї до Яблунова, і далі в Космач.

Того ж дня Василевого батька викликає староста вербізький на розмову. Юрій Бордуланюк, вуличне прізвисько Шука. Шпакуваті скроні, але очі молоді, блакитні при сході сонця, а під вечір наливаються синявою. Дивовижні знінці має він. При недоброму настрої чорніють, іскрами грають, а при доброму сміються. Проділ на голові, як біла стріла в густому волоссі. Брови рівні й чорні. Своєї уста Шука при глибокій задумі складає, наче до поцілунку готує. За це ж його рибою називають. А вся причина в тому, що він сопілкарем був змалку, цілувався з теленками та денцівками різноголосими, ніби з дівчатами.

Староста починає здалеку, розпитує про те, чи здорові коні, чи Василь не оженився, чи сам пан Шука не знайшов собі якоїсь мерени в Коломиї. Бордуланюк мовчить.

— Скажи мені, Юрку (Юрко і староста ровесники), чи бував ти в Татарові?

— В Татарові? Бував, а як же. Через Космач та Микуличин горами ходив до Татарова на храм. Дівки там були запахущі, ліщиною дихали. Ходили в зеленях, коротких запасках, каптури до колін. На ті коліна в церкві я надивлявся одного року, а на другий рік до Татарова вже не йшов пішки, а летів. Бачив з неба Прут, схили Говерли бачив. Прутець — стара назва Татарова. Там співали парубки: "Як не маєш ти овець, не йди, хлопче, на Прутець, бо там дівки мальовані, сонце з погаря, і голублять і кохають хлопця вівчаря!"

— Не до жартів мені, друже! Збирайся. Німці наказують, щоб усі з нашого села двокінні газди їхали негайно до Татарова. Там рубають праліс. Довжелазні й могутні колоди лежать на горі. Їх треба з гори стягнути кінями на залізну дорогу. Далі поїдуть до Рахова або до Коломиї. До фатерлянду поїдуть. Німеччина буде підземні заводи. Наші ковбочки Гітлеру потрібні. Кльоци, трами, штоки. Зрозумів?

— А якщо я не поїду?

— Розстріляють. Ти в списку. І в Татарові ти вже записаний.

Шука видовжує свої губи, ніби злосно плюнути на своїх убивць хоче. Він мовчить. Цмокає. Раптом згадує сина. Космач, Микуличин, Татарів. Далі Ворохта. Шука бував і там, бачив, як польські лещетарі злітали з трампліна і приземлювалися на снігу, як ангели, простягнувши руки до нелітаючих людей. Шука задрив лещетарям. Він завжди мріяв і сьогодні мріє злетіти над землею, побачити Прут із-за хмари, на Говерлу сісти. Як лелека.

А староста своє.

— Платити німці будуть горівкою.

— Гаразд. Коли там треба бути, до кого йти?

— Бути треба за два дні. Питатися треба про все мого знайомого, татарівського старосту. Звати Никола Яремчук. Віскрісний гуцул, думаю, з нашими хлоп-

цями товаришує. Ти знаєш, у горах наша партизанка ховається. Там нібито вже є Школа підстаршин. Німці збирали нас, начальство сільське, в Коломиї. Я там з Яремчуком зацізнався. Він мені натякнув на щось таке. Каже, в Татарові німецькі генерали з фронту в гостинниці Корун перепочивають. А наші хлопці сидять на смереках та дивляться у вікна німакам, як солов'ї. Вони, каже Яремчук, ще затьохкають скоро. Як будеш там, дивись, аби ти не боявся.

II

Прийжджає Бордуланюк до Татарова. Осінь. Село розташоване на правому березі Прута, на широкому, стрімкому, горбастому схилі гори. Вершини її з долини, від Прута, не видно. Повище смуги смерекового лісу на схилі виділяються жовтолісті верхи буюковини, березини і грабину.

Погляд людини в Татарові збентежений тим, що схил гори, на якому стоять хати, стайні, копиці, готель Корун і церква, сприймається, як пряма стіна. Думаєш, чи не сам Господь допомагав людям тут оселитися. Чи були тут колись татарі? Коли Шука з Вербіжа приходив сюди хрामувати, він чув од гуцулів міс-

цевих, що село їхне заснував козак із Хортиці. Був схожим на татарина, посилали його запорожці в Крим як розвідника. Він пишався прозвиськом своїм. Чув такий поговор у селах карпатських парубок — Бордуланюк: "Хочеш поля, хочеш царин, люби коня, як татарин".

У Татарові, на лівому березі ріки, ліси і гори починаються одразу від самої течії Прута. Там, на зарінку, Шука випрягає і залишає коней біля воза. Коні знають, де на возі їх чекає мішечок вівса. Шука виходить по дріявому, дерев'яному мосту через Прут на берег заселений, піднімається на першу сходинку крутосхилу. Іде кам'яною, зигзагоподібною стежкою вгору, а та стежка, чим вище, тим ширшою робиться. Перед хатою під гонтами, вишарпаними дьогтем, він зупиняється. Вгадує: тут живе староста. Не бідака. Кричить: "Пане Яремчук! Вийдіть до мене!" Ніхто не виходить. Бордуланюк ще раз гугкає для певності, що його почують, обхоплює свій голос до-

лонями. Нема нікого. Дивиться гість із Вербіжа на церкву. Він там бував. Хреститься, махає привітно рукою, та не в сторону церкви, а вгору, до неба, ніби той, кого він кличе, не староста, а Саваоф.

І тут він бачить: до нього сходять з гори його знайомий, Никола Яремчук, плечистий чоловік в садовому, в червоних ногавицях, підперезаний військовим ременем з пряжкою, на якій біліє польський орел.

Вони вітаються. Подають собі руки. Цілюють один одного в подану правницю.

— А де ж твоя крисаня?

— Моя крисаня — велика паня! Ти кричав, вона спудилася, втекла.

— Пане Яремчук, у вас таке повітря голосне, як цимбали. Я кашлянув, а ви почувли.

Бордуланюк мовчить, а Яремчук виймає з кишені зошит і каже: "Ти в мене є!" В нього є списки фірманів з долу, що їх німці викликали. Він не знає, чи сказати правду своєму другові, що бандерівці заборонили людям рубати праліс, допомагати окупантам вивозити дорогу деревину до Німеччини. Сказати чи не сказати?

Бордуланюк кладе руку на плече Яремчука.

— Не мовчи. Я приїхав. Німаки наказали!

Так різко не скаже німецький прислужник. Тож Яремчук рубає правду.

— Вертайся, Юрку, додому. Німці слугам дають ящик горівки, а лісові хлопці буками навчають нас, як шанувати двох-

сотлітніх газдинь землі нашої, смерекової!

— Німці в Татарові, а де хлопці?

— На горі хлопці. Друже мій, тікай додому, доки не пізно.

Обличчя Бордуланюка червоніє. Видовжується нижня челюсть. Прищмокує батько Василя, тішиться сином. Він там на горі! У Школі підстаршин. Це його служба, це його турбота! Не дати німакам ані одного пенька з карпатських порубів, ані одної зелені чи рудої хвоїни, не те що смереки, яка заглядає за обрій. Не дати!

— Прийди до мене на зарінок. Там коні мої. Я там живу. Бувай!

Хвилюється Бордуланюк, хоче подивитися на німецьких поліціантів. А до постерунку два кроки. Двері замкнені. Він стукає.

— Прошу замельдувати мене, Юрка Бордуланюка. Я приїхав стягати колоди до поїзда!

Двері відчиняються, той, хто їх відчинив, сховався.

А в кімнаті з кріслами їх три. Всі три — німці, але один го-

ворить по-німецьки, другий — по-польськи, третій — по-російськи. Одне і те ж говорять: zehr gut, bardzo dobrze, хара-шо, Бордуланюк, бувший солдат Франца-Йосифа, все розуміє, але вдає, що не тямить нічого. Невідомо звідки блиснула в голові його думка: просить він по-німецьки, чи не міг би хтось один із них заговорити з ним українською мовою. Перший витягає з кобури пістолет, кладе на столі і мовчить. Другий визирився: "Марш до лясу, руб, що наказано!" А третій каже: "Скільки ти, хахол, водкі хочеш заробити?" Шука посміхнувся. "Danke schon! Ich bin Ukrainer!". Перший німець встає, підходить до Бордуланюка, з усієї сили б'є його долонею в лице і сідає. Бордуланюк заточився. Виходить мовчки. У пам'яті своїй несе квадратове лице німака, що вдарив його. Там поміж бровами є грубий шрам.

Цілий день Шука ходить лісами. Уже в присмерку йде на зарінок до своїх коней. Стелить собі на возі приготований з дому старий кожух. Лягає і засинає. Засинає і будиться в гарячці. Ненависть до німця, що вдарив його, трясє ним. Прут хлопає хвилями. Бордуланюк сходить до води, вмиває вдарене лице. Миється до пояса, а тіло від сорому горить. "Мене вдарив німець за те, що я назвав себе українцем! Я його уб'ю! Господи, допоможи мені!"

Страшна молитва втомлює його, як праця каторжна. Він засинає. У сні він бачить свого Василя, ще хлопчика. Ідуть вони купатися в Пруті. Підскакуючи від радості, біжить його син, а він розбігається й перескакує ріку. Дитина шаслива, а батько затуляє руками своє обличчя, йому соромно. Його лице горить. Він прагне літати над водою, хоче робити щось не людськи. Втім хлопчик сідає на плечі батькові й наказує: "Несіть мене на той берег!" А на тому, вкритому лежачою лозиною березі, нема нікого. Але як тільки батько з дитиною на плечах виходить на піщаний пагорб потойбічного суходолу, звівається вихора, його хлопчик обертається в білого птаха і зникає в небі. Батько падає на землю, чує — гора колишеться під ним, він хоче піднятися, але Карпати під ним хитаються, він змушений прилягти і заснути.

III

Прокидається батько, а син коло нього стоїть із автоматом. Василь у мазепинці.

— Тату, це я. Я дивлюся на вас, жду, коли відкриєте очі, глянете на мене. Дивуюся гірко вами. Ви, мудра людина, як же ви могли послухати німців, притарабанитися сюди, щоб допомагати окупантам повисмикувати з нашого лісу золоті підпори неба. Вставайте, запрягайте коней, стягуйте кічки воза, сідайте з батогом на своє місце, тікайте з Татарова. Цей ночі мої друзі зі Школи оточать постерунок, гестапівці буде знищено.

— Скажи мені, звідки ти дізнався, що я тут?

— Мені наказано оглянути й захопити долину. Готур, командувач Школи, наступатиме згори. Я — здолю. Моїх десять хлопців — це сотня. Готур має хлопців двадцять — дві сотні. Ми переб'ємо постерункових. Генералів забере. Тікай із вогню, тату!

— Ні, сину, я з тобою буду. Мене вдарив німець. Я його уб'ю!
— Тату, не вб'єш ти його, він тебе уб'є!

— Хай уб'є! Ти відомстиш! Ти будеш бачити його, а тепер знай, зараз ми зайдем на постерунок обидва. Вони мене впізнають, пустять. Ти зайдеш за мною! Зрозумів?

— Ні, не зрозумів. Я піду в наступ з хлопцями.

— Добре, синку. Буде все, як ти кажеш. Дай мені хоч потримати оте залізо.

Син дає батькові важкий німецький автомат. Батько бере, але тут же віддає. Хреститься, вдає смиренного. Обдумує свій план помсти.

Василь мовчить. Світає. Сонця не видно, але вже знати, що воно є. Василь бере батька за руку, вони підходять до Прута, нахилиються до води. Батько несподівано бризнув студеною хвилею на сина. Три хвилини граються вони, як діти, водою обливаючись. Сонце променем торкається до чорно-золотої лінії, де смереки змішуються з буками. Василь знає, гори здригнуться, Школа підстаршин заспіває.

— Тату, тихо. Стоп. Це мої друзі співають

Ой, на горі в Татарові,
Троїста музика,
А в долині, в Татарові,
Йде гульня велика.

Сидять німці при горівці,
Коло бочки пива,
А на небі грім гуркоче,
Відай буде злива.

Буде злива кривавая,
Встане Україна.
Будем гнати з Татарова
Німців до Берліна.

До Берліна — гестапівця,
До Москви — чекіста.
Грає, грає в Татарові
Музика троїста.

— Файно співають. А що ми будемо робити? До ночі далеко. Поведи мене до своїх. На гору хочу вийти!..

— Не поведу. Вся школа моя тут. Всі хлопці зі зброєю осьди. У лісі на межі з хатами й городами. Вони чекають мого сигналу — червоної ракети. Вони зачілилися в зарослях недалеко від Коруні. Готур битиме згори, а я з долини. Почнем атаку, але не разом. Тільки “Слава!” кричати будемо одночасно, а стріляти почнем, як зелена ракета Готура злетить.

— Василю, а що буде, як вони кинуться на вас першими? Тікати будете, як зайці? Ваш план — це розклад для армії. А тут варто діяти так, як на полюванні. Бачиш звірину — стріляй! Хто це все придумав? Цілий день лежати в колючих корчах, вистежувати ворога, який сидить у ресторації перед вами, пиячить, а ви обдумуєте, як би напасти, звідки скочити, щоб його шляг трафив. Васи! Махай до Готура, кричи на вухо, якщо ваші всі хлопці в Татарові, починайте!

— Тату, колись ви казали мені: не бери зброї, бо уб'єш долю свою...

— Ти мене не послухав. Зброю взяв. Тепер твоя доля — то не віврка на дереві, а ця татарівська улоговина, Говерля, звідки видно Київ. Ти став борцем за свободу своєї нації. Отож або, або. Мене, твого батька, в обличчя вдарив окупант. Сьогодні він має бути вбитий!

— Знаю, тату, знаю. Але вам краще було б, якби ви послушали мене і поїхали собі т'хаті.

— Ні, не краще було б. Я не зміг би спати спокійно, знаючи, що син мій на фронті.

— Що ж ви, тату, хочете?

— Хочу бути з тобою!

— Гаразд!

— Ні, не гаразд! Поклич сюди Яремчука. Він вийде разом з нами.

— Куди?

— До постерунку! Нас троє. Німців три. Ми підем до них, як прохачі, за днини, не вночі, підем, як фірмани, що приїхали на роботу. Ти витягнеш автомат з рукава, вони з переляку поздихнуть. Доки там Готур озветься, війна в Татарові минеться.

— Не минеться війна! Тату, в Коруні три генерали хроплять. Ад'ютанти слухають, як пісню, їхне рохкання. Ви ж думаете лишень про себе!

Бордуланюк закипає. Підборіддя закочується майже до носа. Німецький автомат уже в його руках.

— Покажи мені, синку, як ця бандура грає!

Василь неохоче бере автомат. Показує татові боковий спуск, який треба натягнути перед тим, як натиснути на курок.

— Оце, тату, по-нашому курок, а по-німецьки Гевер гагн, або Шльосхен!

— Не буду, сину, стріляти, але дай мені ще раз до рук той гарний струмент.

Василь віддає батькові автомат. Батько в ту ж хвилину віддає його синові, але в уяві його вже стоїть зрима картина того, що буде сьогодні в Татарові, у присмерку, біля німецького постерунку. Все буде так, як він задував.

Ось і стається все, несподівано, як наказує помста. Бордуланюк хапає автомат, біжить, ні, вже летить до постерунку. Василь бачить, наздогнати його вже ніхто не годен. Батько припадає до вікна будинку, де німці сидять. Відкриває вогонь. Коротка черга. Василь уже біля нього. Вириває зброю. Німці, відстрілюючись, вискакують крізь вікна з постерунку. Гинучи, повисають на воротах. Їх два, а де третій? А третій, той, хто відстрілювався довше за своїх ландскнехтів, лежить убитий у дверях на ганку. Шрам поміж його бровами вже кров'ю залитий.

Біля постерунку тиша западає. Луна від стрілянини ще ходить за горою. А Василь поранений падає, шепче в кулак: “Тату! Тату! Де ви?” А тата вже тут нема. Він на горі, стоїть без зброї за грубелезною смерекою і ловить очима дивовижну картину. З готелю виходять генерали та їх слуги із вгору піднятими руками. Бій, що відбувся внизу, розбудив, налякав їх до смерті. Вони вийшли, тремтять. Ховатися в лісі? Ні, це страшно! Краще здатися.

Для хлопців Готура це несподіванка, вони не знають, як їм діяти в такій ситуації. Стріляти в людей, що руки підняли?

— Оточити! Оточити!

Це, як труба, голос, гладко тесаний людський бас. Це командує Школи підстаршин з Космача, Готур, молодий, високий військовик. Сива, наче з німецької шинелі пошта мазепинка, кітель з малярського гонведа, рейтки зелені і чоботи-англики з польського улана.

Німці, оточені курсантами Школи, починають опускати руки.

— Генде гох!

Кричить Готур. Він говорить по-німецьки. Добре говорить. Певно, ще півроку тому вчився в Коломийській гімназії. Склав іспити, так звану крігс матуру, зумовлений війною екзамен.

Він проголошує вирок ворогам, що самі здалися.

“Я, командувач бандерівської партизанки, іменем Українського народу засуджую вас, юберменшів, за убивства ста сотень українських патріотів у тюрмах гестапо, за ув'язнення й погибель тисячу тисяч українців у смертних таборах, за убивства жидів та циганів, за перетворення завойованої вами Європи в пекло народів, засуджую вас до смерті. Ви можете врятуватися, написавши листа до вашої команди з пропозицією надіслати нам до Татарова за три дні три вагони німецьких автоматів із патронами для них!”

Оточені партизанами німці зітхають з полегшою, але крізь шеренгу підстаршин проривається людське юрмище, татарівські дядьки, рубачі смерек, фірмани з долу, проривається Бордуланюк. Клекоче Татарів.

— Розстріляйте їх! Не треба нам нічого від них! Розстріляйте їх!

Волає гора в Татарові. Говерла кричить. Ревуть Горгани: “Розстріляйте їх!”

Готур підносить руку.
— Вони нам здалися. Ми встигнемо знищити їх! Ми воїни України, а не бандити!

Люди свищуть, кричать, ячать. І розходяться. Таке Бордуланюк бачив не раз на патріотичних зборах у Станіславі та Коломиї.

Вагони зі зброєю для українських партизанів не прийшли. Німців партизани розстріляли.

А куди подівся Юрій Бордуланюк та його син Василь?

IV

Василя, лежачого, з раною на грудях, батько в долині, коло постерунку знаходить. Він здирає із себе полотняну сорочку, перев'язує сина. Слухає серце його. А Василь насилу усміхається, пробає співати.

Летіла куля через гору,
Та й ударила у грудь мою.

“Синку мій! Я з тобою. Почекай хвилину. Скажу Яремчуку, щоб зазбав про коней. Я понесу тебе до Школи твоєї. Я запишусь до твоеї сотні першим. Я беру собі псевдонім Шука. З мене сміялися у Вербіжі, а я ще в наше село прийду з тобою, як стрілець Української Армії. Засни! Я візьму тебе на горган, на плечі, ми швидко полетимо. Пам'ятаєш, я літав з тобою над Прутом, як ти був хлопчиком. Я знаю — твоє псевдо “Прут”. Ти будеш сотенним. Ми над Прутом ще нині полетимо. Де твоя мазепинка? Давай сюди, я одягну її. Ми полетимо...”

Батько піднімає сина. Прилаштує так, щоб він приложив свої поранені груди до його плечей, щоб кров'ю своєю тримався він за нього, як руками.

Сходить батько стежкою вгору. Син на його рамені засинає. Засинає і прокидається. Чути в долинах над Прутом іржання коней.

— Тату, коні тебе кличуть!

— Не слухай. Засни!

Дихають вони рівно. Все тихо й тихо.

Воронятко

Дмитро ПАВЛИЧКО

Юрій Ворон, двадцятип'ятилітній кремезний киянин на мильцях стоїть у коридорі шпиталю біля вікна. Білі халати мовчки проходять повз нього, помахом рук вітаються. Вони знають, він там стоїть спонадрана, а може, й звечора. Выглядає когось, хто повинен прийти й обняти його. Білим халатам кивком голови Ворон каже: “Дякую! Я є!” Його ліва стопа взута в черевик, а на правій, голій, металевій — нічого нема.

Надворі весна. Черешні — маївки та абрикоси цвітуть, наче сяючі чистотою богородиці. Воронів здається, що вони для нього цвітуть. Абрикоси та черешні, думає він, так само, як білі халати, знають, що в нього правої ноги нема, але цвітуть. Гін життя не вб'ють московські “гради”, але тяжко поранити його можуть. Ворон дивиться на розквітлі дерева й бачить, що під ними не прибрані лежать одягні садівником не тільки сухі, а й зеленіючі галузки. Ворон сам до себе гірко усміхається, подумавши про те, що його права нога видалась Богові зайвою.

Вчора до шпиталю приходили київські дівчата. Вони вітали його як воїна-героя трояндами та шоколадами “Рошен”, жартували з ним і, він помітив, силувано сміялися. Цей сміх нагадав йому американських офіцерів, що в Яворові, на базі перепідготовки на фронт контрактників і добровольців, до кожного воїна лагідно усміхалися, наказуючи йому падати в болото, вставати, бігти, окупуватися, зникати в бліндажі й перемагати.

Ворон хоче навчитися бути усміхненим. Відсутня нога ние, пітніє, щемить, як здорова, а він повинен усміхатися. Силувана усмішка йому ледве вдається. Він гнівається на себе, слабовольного, стирає від милиці мозольною долонею зі свого лица маску печалі.

Він готується бути усміхненим саме тепер, коли ось-ось стежкою біля абрикосів та черешень має прийти до шпиталю його кохана дівчина, за його любовною кличкою Воронятко. Він покохав її з першого погляду. У неї вороні коси по коліна і чорні, синявою обведені, зиниці, у неї груди круглі наче яблука. Вони навки збентежили його душу і плоть загадковим, дівочим, пахучим теплом.

Прізвище її Солом'ятко. Галина Солом'ятко. Юрій об'єднав своє прізвище з її фамілією і вийшло Воронятко. Вона виросла в російськомовній родині, слово фамілія не було для неї чужим. А родичі Ворона, хоч і почувалися нащадками козаків, також розмовляли в Києві суржиком. Юрій Ворон — ровесник рухівської революції, батьки тоді придбали для дитини синьо-жовтий прапорець і мазепиночку. Галинині родичі жили за межами політики, дбали про хліб та сіль на столі.

Ворон дивиться у вікно. Жде, чекає, очікує, дожидає своєї коханої. По телефону сказала вона: “Жди мене. Я буду!”

Три дні й три ночі жде Ворон на своє Воронятко. А його не видно! До нього приходять його мати.

Кличе Ворон медсестру. “Побіжи, Наталочко, навстріч мамі. Вона Євгенія Марківна. Скажи: “Юрко з протезом уже зрися!”

У кімнаті для гостей Ворон стоячи зустрічає свою матір. Усміхнений. Вона кладе на стіл пакет з цивільною одежею для нього. Він дає їй потримати милиці. Показує, що здатний без них зробити декілька кроків. Матері здається, що син падає. Вона обіруч ловить сина і на грудях його вибухає голосним риданням.

— Мамо, дякуйте Богові, що я живий! Не плачте! Скажіть, що ви принесли мені. Ні, не це! Скажіть негайно, насамперед, бо згори, як не скажете, чи було у вас мое Воронятко?! Коли воно прилетить до мене?

— Сину, я принесла тобі сорочку, вишиту червоними та чорними нитками в Чигирині, звідки предки наші походять. А про дівчину твою боюся згадувати. Була вона в мене. Плакала. Просила, щоб я пожаліла її.

— І все! Не може бути!

— Не все, мій хлопчику! Не впад! Дала мені перстень твоя Галя, подарований тобою. Ось на тобі, я його в коробці від сірників принесла. Ворон закаменів. Усміх не зійшов з його лица, але порізав те молоде обличчя на шматки. П'ятіриця диявола відбилася на ньому. Удар був залізний, але не смертний. Ворон вірив перстень з коробки від сірників. Поклав його на столі. То був не золотий широкий перстень, а перстінчик із алюмінію, на якому гравер чорними рисками зобразив тризуб, герб України.

— Мамо, візьміть його, віддайте Галі або киньте в Дніпро!

— Ні, сину, я його збережу собі. А ти не журися! Нема такого лиха, щоб не минулося. Поранене серце також гоїться. На світі гарних дівчат не мало.

— Мамо, згадайте, чи не казала Галя передати мені від неї хоч би якесь маленьке слово? Вона ж обіцяла прийти до мене!

— Нічого вона більше не сказала. Плакала, зняла перстінчик з руки, дала мені і пішла.

— Плакала? Скажіть, плакала?
— Так, плакала. Але згадай, як вона плакала й тоді, як ти збирався йти на війну, як просила тебе, плачучи, сказати, чи впевнений ти в тому, що така хахлацька, змоскалізована, злодіями та спекулянтами заселена Україна, варта твого життя?

— Мамо! Я також пам'ятаю ті слова. Але ти не поспішай. Знайди моє Воронятко. Скажи їй, що я не зречуся її ніколи! Хай сама викидає наш перстень у Дніпро!

Євгенія Марківна дарує синові вишиту в селі сорочку. Вона хвилюється. “Дивися, — каже, — тут нагрудник вузький, не такий широчезний, наче для жирнющих тварин шитий, яким нині хизуються крикливі патріоти”.

Євгенія Марківна дивиться в шибку вікна, наче в дзеркало, ховає під зелену, весняну хустку розбурхану і від сліз мокру сивину. Відходить. За нею Ворон, син її іде, гримає протезом, як заплаканий робот.

Ворон не відходить од вікна два тижні. А в той день, коли його вже мали виписати як здорового людину додому, він побачив, що на опалому прив'язаному квіті з абрикосів та черешень іде до шпиталю його Воронятко!

17.IV.2017 р.

Березень 2017 р.

Олесь Гончар: Думаймо про велике!

Діалог Івана Драча з Михайлом Наєнком про постать Олесь Гончара

І. Д.: Разом із Олесем Гончаром ішли в літературі Леонід Первомайський, Михайло Стельмах, Павло Загребельний... Як Ви, Михайле Кузьмовичу, дивитеся сьогодні на це сузір'я яскравих особистостей і на Олесь Гончара зокрема?

М. Н.: Я б додав до тих імен, що Ви назвали, Олександра Довженка і Юрія Яновського. Вони були старшими за Гончара на п'ятнадцять-двадцять років...

І. Д.: І Григорія Тютюнника з його романом “Вир” та повістю “Хмарка сонця не заступить”.

М. Н.: Григорій Тютюнник був ровесником Олесь Гончара. Вони разом училися в Харківському університеті, але порізно входили в літературу... Це була велика когорта письменників ХХ століття. І більшість із них творила в тому дусі, який у науковій аудиторії прийнято називати романтиками чи неоромантиками. Це люди, які були причетні до високого модернізму, що розвивався в Україні 20-х років ХХ століття. Найбільше б я виділив серед них Олександра Довженка і Юрія Яновського. Вони — старші вчителі-побратими Олесь Гончара. Вони багато чого (не навчаючи) навчили Олесь Гончара в плані романтичного світовідчуження. До речі, Олесь Гончар не дуже любив слово “романтизм”.

І. Д.: Про Яновського я так можу сказати: романи “Майстер корабля”, “Вершники” Яновського — це справді романтизм... А Довженко як митець і вчитель, мабуть, меншою мірою сюди причетний. Його кіноповісті “Україна в огні” і “Зачарована Десна” опубліковані були пізніше за їх написання... У плані зіставлення цих творів з творами Гончара — така річ можлива, а щодо вчительства... Поясніть, будь ласка, як Ви це розумієте...

М. Н.: Тут я маю на увазі не те розуміння, що “вчитель-учень” однаково застібнуті на всі гудзики... Може, Ви пригадуєте, є такі світліни: Олександр Довженко і Юрій Яновський, а також Олесь Гончар і Олександр Довженко, що сидять на лавочці...

І. Д.: Пригадую... Гончар і Довженко сидять на лавочці в Ірпінському будинку творчості; дуже гарна і пам'ятна світлина...

М. Н.: Вони вдвох щось дуже жваво обговорюють... У Гончара є кілька висловлювань про Довженка. Для Гончара він був носієм високої правди про буття і мистецтво. У Довженка не приземлене, а піднесене уявлення про них. Гончар цей стиль творчості називав “поетичним реалізмом”. Такий вираз вживав, між іншим, Тургенєв, хоча це — не наукове означення стилю. Йдеться про романтизм, коріння якого в творчості Гоголя, Шевченка, Лесі Українки... аж до романтиків 20-х років ХХ століття. Микола Хвильовий свій стиль називав “романтикою вітаїзму”. Українська література ще дуже довго, мабуть, не зможе позбутися романтичного естетичного коду. Чому? Та тому, що мистецтво (в принципі) має показувати життя-буття піднесено, як під збільшувальним склом. Це, до речі, не завжди розуміли сучасники Гончара; залишається він не всім зрозумілим ще й сьогодні.

І. Д.: До Довженка, між іншим, теж було відповідне ставлення. Коли я чився на Вищих сценарних курсах у Москві, то ті, хто знав,

що я з Києва і міг бути якось причетний до кіностудії імені Довженка, періодично “під'їдали” мене, що я довженківець (не в кращому розумінні слова) і приписували мені всілякі “гріхи” довженківської студії. Чи були ті гріхи справжніми, а чи вони лиш приписувалися довженківцям — сказати важко, але на мене, як і на всіх студентів з України, кляли оту довженківську “п'яму”. Щось подібне доводилося чути і щодо Гончара.

М. Н.: І не тільки тоді, коли він опублікував роман “Собор” і почалася голобельна критика його; це спостерігалось й раніше. Він починав повоєнну творчість новелами “Модри Камень”, “Гори співають”, пізніше створив оповідання “За мить щастя”. Це було цілком нове слово в новелістиці, хоча й живилося воно з отого піднесеного романтизму Довженка, який залишався не зрозумілим навіть тоді, коли створив кіноповість “Україна в огні” (1944). Критичну доповідь про кіноповість виголосив “сам” Сталін; писав він її, звичайно, не сам; допомагли “землячки”...

І. Д.: Ви хочете сказати, мабуть, про Корнійчука і Бажана, чи Вам відомі якісь інші відомості про ту історію?

М. Н.: Нині це не секрет. Опублікована ж 1990 року і сама сталінська доповідь і названі її справжні автори. Їх було четверо; жили вони в якомусь московському готелі, про це розповів у спогадах син Максима Рильського Богдан. Він, звичайно, говорив переважно про Бажана й Корнійчука, але причетними до тієї справи були також Павло Тичина та Максим Рильський. Во-

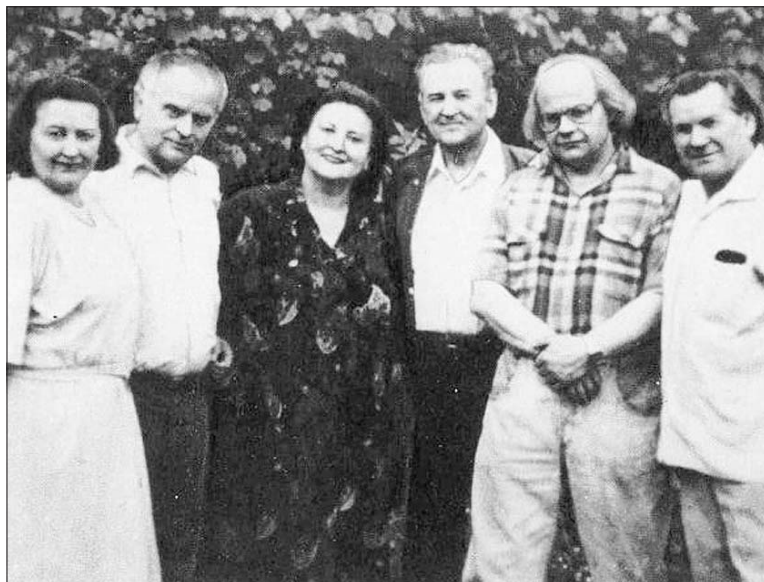
ни були присутні і на тому засіданні політбюро, де Довженка, як він записав у щоденнику, було порубано на шмаття і розкидано те шмаття на глум по всьому Радянському Союзу. Печально про все це згадувати, бо ж ідеться про відомих українських літературів... Люди, очевидно, потрапляють у такі ситуації, з яких нелегко вислизнути...

І. Д.: Знати треба все... Інша річ, як до цього ставитися...

М. Н.: Так... Син Максима Рильського розповів про те в деталях. Він був практично підлітком, коли писалася та сталінська доповідь, а розповів аж у зрілому віці, коли стало можливим говорити про ті речі: в часи так званої горбачовської перестройки і здобуття Україною незалежності. Не маючи можливості поставити фільм за повістю “Україна в огні”, Довженко невдовзі почав працювати над “Повістю полум'яних літ”. Він записав тоді в щоденнику, що перо не дуже слухалося його; український народ, мовляв, переживав такі біди, що описувати їх треба інакшим, трагічним пером. Але що ж, коли вимагають, мовляв, “возвышенной правды”. Тут митець ніби вступав із собою в суперечність, йому й самому хотілося піднесеності в творчості, але в цьому випадку йшлося про піднесеність фальшиву, власне — про брехню.

І. Д.: Ви говорите про Довженка, а думаєте ж про Гончара; він тоді ж (у 1945—1946 роках) намагався продовжувати саме Довженкову традицію творчості.

М. Н.: Так... Гончар того ж року, що й писався “Повість полум'яних літ”, почав уже друкувати згадані його “воєнні” новели, а потім і перші частини трилогії “Прапороносці”. За новелу “Модри Камень” тодішні критики налетіли на нього, як шуліки. Його звинуватили в поширенні містицизму та в інших, не прийнятних у радянській літературі, гріхах. А Гончар у тій новелі глянув на життя всього-на-всього з позицій єдності того життя зі смертю. Це не різні іпостасі (ішлося в підтексті новели), а лиш продовження одне одного. Коли

Починаючи зліва: Валентина Гончар (дружина Олесь Гончара), Дмитро Павличко, невідома, Олесь Гончар, Іван Драч, невідомий

закохані зустрілися після смерті “на небесах”, то героїня новели каже, що тепер я можу досказати тобі те, про що не встигла сказати “на землі”. З наукової точки зору це був, по суті, натяк на початку нового (постмодерного) способу художнього мислення в літературі. Після війни, як ми тепер знаємо, на цей шлях ставало все європейське і світове мистецтво. Збагнути це радянській критиці тоді було не під силу і тому автору перепало, як кажуть, на добрі горіхи. Такий критичний “хлєст” письменник відчував на собі практично протягом усього творчого життя. Він говорив мені про це особисто під час нашого спілкування. А більш-менш активним воно стало після того, як вийшла моя книжка “Краса вірності. У творчому світі Олесь Гончара”. Написана, звичайно, в дусі радянського соцреалізму, вона, проте, йому припала до душі, бо була першою після довгої перерви...

І. Д.: У Вас є кілька книжок про творчість Олесь Гончара?

М. Н.: Не так, щоб “кілька”, але є... Перед “Красою вірності” була досить розлога стаття-рецензія про виданий 1978 року шеститомник його творів. Вона приглянулася йому, бо ота перерава, про яку я хотів сказати, тривала близько десяти років. Він залишався, грубо кажучи, “під ковпаком” після вульгарного “розносу” роману “Собор”. 1971 року вийшла була невеличка брошура про його творчість Маргарити Малиновської, протягом кількох років збирався подати до друку монографію “Олесь Гончар” добре відомий тоді літературознавець Леонід Новиченко, з цим задумом у нього нічого не виходило і створився навколо письменника своєрідний критичний вакуум...

І. Д.: Не останню роль тоді відіграла і суспільно-політична позиція Олесь Гончара... 1966 року відбувся черговий з'їзд письменників України, доповідь на ньому робив Олесь Терентійович, зачепивши в ній не дуже “модні” тоді питання. Його хоча й переобрали на голову СПУ, але за ту доповідь йому довелося тоді не раз виправдовуватися перед керівним ЦК Компартії...

М. Н.: Так... У доповіді Гончар риторично запитував: скільки ми ще можемо не знати своєї літератури? Не повинен бути обійденим нашими знаннями ні Бунін, ні Винниченко, нам потрібен увесь попередній худож-

ній досвід. Не зайвим буде знати й теорію психоаналізу Зигмунда Фрейда... Від того, що ми видали Кафку, нічого страшного не сталося... За такі роздуми письменника почали, по суті, переслідувати, а коли він опублікував ще й роман “Собор”... Почалося, власне, те, що Юрій Яновський...

І. Д.: Вся радянська система тоді ополчилась проти Гончара...

М. Н.: Так... Юрій Яновський казав, що за романи “Чотири шаблі” чи “Живу воду” його “критикували” не якимось там прутиком, а били телеграфними стовпами. Близько сотні негативних рецензій з'явилося тоді на роман “Собор”...

І. Д.: А очолював цю кампанію тоді завідувач ідеологічного відділу КДБ Леонід Георгійович Калаш...

М. Н.: Ці завідувачі відділів тоді не дуже “світили” свої імена в пресі... Ви, мабуть, знаєте про них із якихось інших джерел? Бо про нього в інтернеті сьогодні можна прочитати як про “тінь забутих репресій”.

І. Д.: Про свою “діяльність” він розповідав мені особисто, коли викликав до себе на бесіду...

М. Н.: На виховання, тобто...

І. Д.: Так, він “запрошував” мене для виховання, і я ті “запрошення” пам'ятаю досі...

М. Н.: Роман “Собор” після 1968 року (Наклад цього видання “Собору” цензура пустила під ніж) залишався забороною у СРСР протягом майже двадцяти років. А в Польщі, між іншим, він вийшов через чотири роки після заборони у СРСР (1972 р.).

Мені автор подарував його 1980 року, тобто, для себе Олесь Терентійович не вважав його забороною. І мені про це натякав...

Ви запитували, Іване Федоровичу, а яким є сьогодні ставлення до творчості Олесь Гончара? Все залежить від вікових поколінь. Наприклад, ті, хто пройшов війну чи жив під час війни, досі переконані, що “Прапороносці” — найкращий роман Олесь Гончара. В ньому, мовляв, є і рядовий та “керівний” солдати, і є “визвольна місія” їх. Пізніші твори — аж до “Собору” включно (з його критичною налаштованістю щодо радянської влади) — це, мовляв, слабка література. Така позиція, мабуть, хибна. Олесь Гончар, звичайно, ніколи не був “прямий, як сосна, величавий”. Він постійно розвивався: і в мотивах, і в творчому стилі. Що може підтвердити і тритомний його “Щоденник”. У ньому можна простежити, як цей письменник виростав, як прагнув “докопатися” до правди життя-буття. “Чи так жив, чи так всі ви, люди, живете?” — так він запитував устами своїх героїв у романі “Тронка”, але ця думка бринить і в “Щоденниках” письменника. Серед найбільш справжніх письменників (якщо можливий такий вираз) Олесь Гончар посідає одне з перших місць у літературі повоєнного часу.

Він працював не тільки над тим, що публікував, а й “писав у стіл”, мав, тобто, й іншу думку, крім тієї, яку оприлюднював. До такого вдався і його “вчитель” Олександр Довженко, залишивши свої дивовижні щоденникові записи. Микола Вінграновський побудував на них дивовижний документально-художній фільм. Дивись його і відчуваєш, як сироти схоплюються на всьому тілі. Думаю, щось подібне можна зробити і за “Щоденниками” Олеся Гончара. Деякі фрагменти з них уже потрапили на екран, але хотілося б більшого. Це дуже показова школа (маю на увазі “Щоденники”) творчого життя і виживання письменника в умовах тоталітаризму... Інша категорія читачів Гончара зосереджується на тому, щоб знайти в його творах наліпки соціалістичного реалізму. Він, мовляв, працював на угоду владі і в “Прапорносцях”, і в інших романах. Усе це там почасти є...

І. Д.: Але треба враховувати, що ніхто з Гончарових сучасників — ні Стельмах, ні Загребельний, ні Земляк, ні деякі інші письменники — не був настільки мобілізований як громадсько-політичний діяч. Він же був протягом тривалого часу і головою Спілки письменників, і головою Ради миру, і депутатом різних рад. До нього люди йшли постійно з життєвими проблемами; він сприяв утвердженню українства у різних сферах життя. Його легко можна вирізнити серед своїх сучасників — і старших, і молодших. Він займав таку наступальну позицію щодо влади, на яку здатен далеко не кожен. Керівництво країни змушене було прислухатися до його голосу, до його авторитету...

М. Н.: Ви маєте рацію. Може, й гучно це буде сказано, але не зайве нагадати, що кожен справжній письменник є совістю народу, системою нації. Росіяни довго повторювали, що останньою совістю Росії був Володимир Короленко, а пізніше те саме говорили про Віктора Астаф'єва...

І. Д.: І про Олександра Солжениціна таке говорили...

М. Н.: Так, хоча, звичайно, меншою мірою, бо він більше публіцист, дослідник тоталітарного черева Росії, а названі вище — художники; їхнє слово, як казав Тичина, має розтуб. У ньому можна вчитатися не тільки те, що написано, а й те, що звучить у підтекстах, надтекстах. Гончар над питаннями гіркої долі України думав до останніх днів своїх. Його остання за часом книжка публіцистики називалася “Чим живемо?”. В часи, коли почалася

Незабутні шістдесятники

так звана перестройка і наблизилася українська незалежність, Гончар усе одно не заспокоювався, про здобуту незалежність України в нього була своя думка і він продовжував думати над тим, яка незалежність влаштує Україну, її народ?

Треба сказати не тільки про повне видання “Щоденників”, а й про те, що Національна академія наук України працює нині над 12-томним виданням творів Гончара. Перші томи міститимуть романи й повісті, а останні — публіцистику і щоденникові записи... Це той письменник, який досі не може стати предметом дослідження істориків літератури; його досі не вповні освоїла літературна критика. Є в нього чимало текстів, у яких не все прояснене, не все зрозуміле для літературних критиків. Його творчість потребує дуже уважного перепрочитання, але, звичайно, не під прицілом, що це якийсь канон соціалістичного реалізму. А про таке часом говорять і деякі старші, і навіть наймолодші літератори...

Є життя, є творчість, є залежність письменника від оточення, в якому він перебуває... Можна піти в еміграцію, а можна покласти голову на плаху чи опинитися за ґратами... Це одна форма боротьби за вітчизну. Інша форма — коли ти повинен щось таке сказати своїй вітчизні, кинувши кістку владі. Це проблема не сьогоднішня і не часів Гончара. Є речі в літературі, що зосереджені на загальнолюдських цінностях; головне тільки в тому, як їх

зобразити... Олесь Гончар, можливо, й передавав кути меду, коли тулив у деяких творах багато сутю радянських наліпок. Тут треба враховувати і обставини, в яких письменник змушений працювати, і, звичайно, особливості його таланту, рівня обдарованості... Зокрема і в тих же “Прапорносцях”...

І. Д.: Є там у них буква “Л” зі стрілкою на захід...

М. Н.: Буква “Л” у романі прочитується і як “Ленін”, і як “Людина”... У перших редакціях твору присутній був і “Сталін”... Пізніше письменник очистив твір від цих наліпок... Але залишилося в ньому найголовніше: художня спроба захистити український народ від знищення обома фашизмами...

І. Д.: Одразу по війні кремлівська влада трактувала ж український народ як народ зрадників, котрий, мовляв, ліг під німця і т. ін. Тих, хто захищав цей народ, теж вважали “ворогами народу”. Гончар, у певному розумінні, був серед них. Але кажуть, що коли Сталін прочитав “Прапорносці”, то сказав: “У мене к Україні вопросов нет”. Чи так воно було, чи не так, але підготовка товарних ешелонів для вивезення українців з їхньої землі припинилася...

М. Н.: Довженка громилі навіть за те, що в його творах (оповідання “На колючому дроті”, “Стий, смерть, зупинись”, кіноповість “Україна в огні”) багато, мовляв, українських прізвищ: Кравчина, Федорченко й ін. Шукати надто прямих зв'язків між літературними персонажами і учасниками ідеологічної боротьби в “живому” житті не випадає; художня література завжди несе в собі узагальнення; її цікавить не конкретна якась людина, а людина загалом. Те, що Гончар справді виполовав своїми творами різну лободу (у його романі “Собор” є й персонаж із прізвищем Лобода), це правда. А крім Володьки Лободи, є в тому романі і “юшкоїди”, і “батькопродавці” (на кшталт “христопродавців”), і інші персонажі з негативним присмаком (скажемо так)... Романом “Собор” Гончар вніс у літературу такий заряд спротиву радянській владі, що просто дивуєшся... Один український письменник з діаспори, прочитавши роман, написав: “Молодець Гончар! Вперше за багато

років дав такого гучного ляпаса безпардонній радянській владі!”... А ту рослинність нашого сучасного життя, яку Ви назвали після лободи, я не хочу навіть називати... Популяризувати ім'я українофобів — не наша це місія...

І. Д.: “ТУМ”, “Меморіал”, “Рух” — усе це творилося з участю Олеся Гончара. Не можу не згадати того, як він виступав на відкритті першого з'їзду Народного руху...

М. Н.: Можу додати, що його вступні слова на великих антирадянських зібраннях мали концептуальне значення для побудови незалежної України. Зокрема й у Верховній Раді, коли ухвалювали важливі законодавчі рішення про українську незалежність. До речі, Гончар пов'язував розвиток української духовності з питаннями віри, з питаннями людської гідності...

І. Д.: Харків — це особлива сторінка в біографії Гончара. З Харківського університету він пішов добровольцем на фронт, тут його й утримували німці в полоні на Холодній горі. Я кілька років тому відвідував ті місця. І з гіркотою пересвідчився, що в колишній “ленінській кімнаті”, яка нині вважається музеєм Холодної гори, можна дізнатися про творчість Павла Грабовського, Павла Загребельного, Юрія Мушкетика, а от про Гончара — ніде ні слова.

М. Н.: А він же увічнив її в своїх романах “Людина і зброя”, “Циклон”...

Олесь Гончар належить до тих письменників, яких згадують не лише в день їхнього на-

родження. В літературі він живе щодня, бо залишив такі міркування, які стосуються і всіх, і кожного. Скажімо, питання рідної мови. У мене в руках книжка Миколи Степаненка — ректора Полтавського національного педагогічного університету імені Короленка — “Публіцистична спадщина Олеся Гончара”. Автор зібрав у ній численні висловлювання письменника про мову загалом, і про мову українську. Ось одне з них: “Позбавити народ його мови означає відібрати в нього почуття власної гідності”. Коли донині ведеться з чиновниками боротьба за нашу мову, то таким чиновникам подібні висловлювання Гончара треба зачитувати вголос щодня. Чому я на цьому наголошую? Бо письменник — це не тільки той, хто бачить сучасність, а й той, хто здатен передбачити її розвиток. Ми ще не торкнулися такої болючої для України теми, як Чорнобиль... За рік до Чорнобильської катастрофи (1986 року) Олесь Гончар опублікував невелику повість “Чорний Яр”. У ній йшлося про те, що людина може втратити не лише мову чи інші духовні цінності; вона може втратити саму можливість жити; небережна людина може так повести своє господарство, що насунеться з неба руйнівна

Михайло Наєнко, Віталій Абліцов, Іван Драч серед студентів під час відзначення 95-х роковин від дня народження Олеся Гончара

«Зродились ми великої години», або Героїчна доба мовою документів

Петро СОРОКА

Михайло Андрусяк видав унікальну книжку вже з того огляду, що в ній безроздільно владарює його величність документ. “Мовою офіційних архівних документів польських спецслужб книжка розповідає про невідомі досі широкому читачькому загалові сторінки життя і боротьби людини-легенди Михайла Сороки з Тернопілля та його друзів”, — зазначає автор в анотації. Мова документів догматична і холодна, часто казенно-дубова і сухо бюрократична, за нею не видно людської душі, навіть облич, але вона винятково промовиста і точна, у неї голос доби і оскал того режиму, якому вона служить і в якому проявляється. У ній усе: неосвіченість авторів, тупість прислужницького апарату, дух непокори підсудних, залізна буква закону і на самому денці — страх. Потаємна сила часу проявляється тут чи не найповніше. Белетристика з перебігом літ примеркає, блідне або й зовсім помирає, інтерес до неї неминуче згасає, але до документа — ніколи. Документ вічний, і з часом тільки набирає дедалі більшої ваги і цінності. Залізний факт історії ніколи не вкривається іржею. У темних схронах архівів він часто набирає неймовірної сили і вибухає, як тротил. Це знають історики і письменники й, можливо, самі канцеляристи, що так скрупульозно, ретельно, з фанатичною зятістю виводять кожну букву, кожен параграф і фіксують найменший факт.

Документальна повість Михайла Андрусяка “Таємничий лещетар” побудована у формі детективної розповіді. Вона відкривається двома замітками із польських часописів “Експрес Любельські” і “Дзенник Польські”, з яких стає зрозуміло, що в карпатських горах арештовано “відомого українського ворохобника і діяча Михайла Сороку”, “одного з трьох емісарів, які прибули з Чехо-Словаччини до Польщі за кілька днів до вбивства міністра Перацького”, а відтак засудженого на чотири роки тюремного ув’язнення.

Після цього за законами ретардації автор повертається навспак до службового розслідування. Сторінка за сторінкою розкривається так звана “справа Сороки”, якого затримав прикордонник Францішек Старжак і передав постерунковому Броніславу Шляку (які промовисті імена!), а ті своєю чергою спровадили затриманого з відповідними документами у повітовий центр місто Долину..

Численні державні служби і установи працювали, як своєрідний маховик, над яким, здавалося, людина уже не владна і не може зупинити з власної волі. Якась містерійна фатальність простежується у всьому. Розслідування з його незліченими перипетіями і кульмінаціями, за якими читач має змогу безпосередньо стежити, набирає дедалі більших обертів. Множаться протоколи допитів, свідчення таємних конфідентів (агентів), циркуляри, протоколи допитів, подання і відповіді-рапорти, накази і таке інше.

Перед внутрішнім зором читача зримо постає державна вертикаль: постерунок державної

поліції, гміна, повітове староство, повітова команда державної поліції та її слідчий відділ, воєвода, воєводський комендант і підвладні йому поліційна команда та слідче управління, Головна команда державної поліції та Головне слідче управління у Варшаві, а над ними — міністерство внутрішніх справ, а ще суди: градський, окружний і прокуратури при них, зринають імена дрібних службовців, канцеляристів і юристів, поважніших за статусом чиновників. Деякі з них миготять особливо часто: постерунковий Максимович, надкомісар Віктор Булінські, підкомісар Д. П. Кордис, комендант постерунку Еугеніуш Матковські, пшодовник Щепаняк, прокурор Трембілович, комісар Цева Антоні..

У цій книзі є все: напружена драматургія і глибока психологія (“Усе можна вигадати, крім психології”, — наголосив Лев Толстой), хитро розставлені сіті підступних пасток та інтриги великих ловів, трагедійно-напружені моменти і т. ін.

Як своєрідна кульмінація сприймається ось такий фрагмент:

“Дня 5.I.1937 року комісаріат прикордонної сторожі у Ворохті випадково отримав від свого конфідента посилку з Чехо-Словаччини вагою приблизно сім кілограмів і один довгий, загорнутий в жовтий папір пакунок вагою близько двох кілограмів. Конфідент узяв ті пакунки в невідомого йому чоловіка в помешканні братів Климпушів у Ясіні. Ті пакунки мав хтось забрати за посередництва Гриця Мочернюка у Ворохті.

По поверненні конфідента з Ясіні до Вороненки він доповів керівникові застави прикордонної сторожі про перенесення тих пакунків через кордон. При розпакуванні їх в одному виявлено близько семи кілограмів часопису “Пластові вісті”, органу Союзу українських пластунів-емігрантів, і 167 (далі фігурує приблизне число 300 — М. А.) штук металевих пластових відзнак, виготовлених до 25-ї річниці створення “Пласту” як скаутської організації, а також малокаліберну гвинтівку й диплом на ім’я А. Ярошевича — нагорода за стрільбу на загальнохарцерському святі в Празі 1936 року.

Прикордонна сторожа негайно надела зв’язок з поліцією. На спільній нараді ухвалили рішення встановити за посилками спостереження, з огляду на конспірацію конфідента. Наступного дня конфідент мав привезти ті посилки самими до Гриця Мочерняка, який як член ОУН 1935 року задекларував свою лояльність, але діяв на два боки і як здемаскований був звільнений з роботи в Товаристві приятелів Гуцульщини, проте Мочерняк не захотів прийняти ті посилки й конфідент повертався з ними до своєї хати. Коли сани були на полонинах між Ворохтою й Вороненкою, чоловік, який дав конфідентові пакунки в Ясіні для контрабандного перенесення через кордон, підїхав на лещетах до саней, забрав ті пакунки й подався з ними

до пансіонату “Черемшина”, який орендує українка, вдова по адвокатові зі Снятина Семанюкові..”

За сухою мовою документів у всій своїй повноті постають силуети мужніх борців за волю України, тих, які поставили на карту власні життя і спокій своїх рідних.

Звичайно, над усіма горює образ Михайла Сороки — центральної фігури твору. Його портрет — і зовнішній, і внутрішній — вибудовується тут за принципом мозаїки, з допомогою своєрідних шматків смальти, точніше — численних свідчень, витягів із протоколів допиту, особистих листів, які потрапили до рук слідчих. Крок за кроком, штрих за штрихом — і перед нами на повний зріст піднімається справжній герой — без страху і докору, лицар духу, незламний, як сама Україна. Ця книга передусім про нього і присвячена йому, тож варто детальніше зупинитися на його поставі, рисах характеру, внутрішньому світі, вдатися до шир-

Михайло Сорока

ших цитувань. Тут і сам автор не стримується, щоб не вкряпнути ремарку, не вказати своє захоплення і подив.

“Перебуваючи в еміграції, часто без засобів для існування й даху над головою, позбавлений громадянських прав, переслідуваний владою й поліційними конфідентами юний Михайло Сорока встигав не тільки здобувати знання у вищій школі, займатися спортом, малюванням, співом у хорі, проводити надзвичайно велику й активну громадську працю, боротися в підпіллі ОУН за українську державність, але й виховувати в патріотичному дусі інших, знаходив у собі сили, щоб надавати їм моральну й духовну підтримку. Про це яскраво свідчать конфісковані польською поліцією й збережені в архівах його листи до близьких людей”.

Це був справді винятково цільний чоловік, ідейний патріот, мужній борець, а ще людина всебічних знань і обдаровань: гарно малював, знав кілька європейських мов, мав добре вироблений естетичний смак і, як видно з його листів, літературний стиль. Як професійний спортсмен готувався до міжнародної Олімпіади, і тільки відсутність громадянства зашкодила здійсненню його ве-

ликої мрії.

Про той негасимий вогонь любові, що горів у його душі до України, найкраще говорить ось такий уступ з його епістолярію, що опинився в руках каральних органів.

“Напишу Вам, що сказав один “япончик”: “Україна — то сплячий лев, рись і крилата змія в одній особі. І увявіть собі, що трапиться, коли він пробудиться. Не було й не буде нічого грізнішого на світі, як його битва, його війна і його завоювання. Ви думаєте, що я не знаю, що українці від прадавніх часів стримували навали азійських орд. Китайці мусили збудувати проти тих орд мур, а українці створили мур такий з самих себе. Україна була грізна тисячу літ тому, проте вона буде ще грізнішою в майбутньому, бо той лев і рись пробудяться”.

Я знаю, цюцю, що Ви сильна духом і мусите ще й інших підтримувати на духу. Триматись, триматись і ще раз триматись. Нічого нема на світі, щоб ми не здолали. Хай Вас не жахає, що в нас є паршиві. То інтернаціональний набуток. Добрі завжди в меншості. Більшість становлять ті, котрі підуть за сильними. Прощу Вас дати мені адресу Славки. Я маю до неї таку справу, яку вона зробіть найшвидше”.

Виняткова сила волі, залізна логіка і аргументація Михайла Сороки з особливою силою проявилася під час слідства, він не тільки не виказав нікого з друзів-підпільників, а й так уміло заплутовував слідчих, що добився мінімального терміну покарання при загрози довічного ув’язнення.

У книзі зринають десятки імен патріотів-підпільників, справжніх лицарів духу і звичайних людей. Тут наводиться великий перелік фігурантів т. зв. “архіву Сеника”, який виявила чеська поліція під час трусу на квартирі одного з підпільників. Це імена 53 відчайдухів-українців.

А ще зримо постають образи Станіслава Грегорашук, коханої дівчини Михайла Сороки, 20-річної студентки фармакології, Палагеї Грегорашук, тітки героя, несхитної патріотки, Анелі Хром’як з Тернополя, Петра Юзвяка з Гнилиць, Маркіяна Кулинича з Великих Гнилиць на Збаражчині, Івана і Юлії Годів, Катерини Полутранкової, отця каноніка Терентія Шиманівського, Романа Дмитерка, Семена і Федора Гаврилюків, “відомих українських націоналістів”, Федора Форостія, визначного діяча ОУН, студента теології в Празі, Івана Лисого з Кошляків... Іхні імена не повинні загубитися за крутими виразами історії, бо вони з тих, що рухали її скрипуче колесо.

Високий реєстр, звичайно ж, можна продовжувати ще довго і він зайняв би чимало місця. Але не можна обійти мовчанням Богдана-Зиновія Книша, який незважаючи на пережиті тортури у

Березі Картузькій, тотальний поліційний тиск, мужньо продовжував підпільну боротьбу, Наталю Семанюк, дружину передчасно померлого письменника Марка Черемшини, і О. Грабця. Ці харизматичні постаті заслуговують не тільки окремої згадки, а й ґрунтовніших досліджень і нарисів, широких художніх полотен. Віримо, що такі невдовзі з’являться.

Головна дія твору розгортається у містечку Ворохті, але поступово захоплює в своє силове поле дедалі більше сіл, містечок і великих міст Європи. Це є свідченням широкої мережі розгалуження підпільної діяльності ОУН і невтомної праці Михайла Сороки як її цільного представника (в одному з листів він згадує, що тільки пішки навістав сотні кілометрів). Як своєрідні меридіани, пролягають невидимі лінії від села Кошляки, що на Збаражчині, до Праги, від міста Делятина до села Веряця Севлюського повіту, від Кракова до Мукачєва, від Львова до карпатського села Осмолоди.

“Географія “справи Михайла Сороки” з кожним днем розширювалася, — пише Михайло Андрусяк. — Епіцентром подій залишалися високогірне містечко Ворохта, Надвірнянський повіт, Станіславівське воєводство, проте шоразу долучалися нові населені пункти, свіжі люди. Вся інформація надходила до Станіславівського слідчого управління державної поліції, там опрацьовувалася і аналізувалася”.

Специфічна книга вимагає специфічного читання, особливого підходу. Я радив би заглиблюватися в неї повільно, ознайомлюватися невеликими фрагментами, розтягуючи читання на кілька днів, а то й тиждень. Це має бути читання-вживання, читання-студювання. Тільки у такому випадку ця книга спроможна відкрити усі свої притаєні глибини і лагуни.

Документ має ту цінність, що змушує “включатися” і “працювати” нашу увагу. Документ — айсберг. Головне в ньому на другому плані: це лиця, мотивація і поведінка тих людей, які його написали: слідчих, шпиків, служак режиму. Хто вони? Які з себе? Що ними керувало? На всі ці питання відповідей у тексті немає, але вони є між рядками, їх можна додумати, бо поведінка і фах людини завжди накладають певний відбиток на її зовнішність. Звичайно, тут спрацьовує деякий стереотип, але цей стереотип вироблений життям та всім ходом

історії. Скажімо, у конфіденти не піде людина, яка себе поважає, і “хрунем” не стане той, у кого загострене відчуття совісті. Це му- сить бути миршава і ница, під- ступна і темна душа. Образи та- ких типажів знайдемо у творах класиків — від Франка до Діма- рова, від Панаса Мирного до Ро- мана Іваничука.

“Таємничий лещетар” викли- кає також чимало запитань. Ска- жімо, як міг потрапити “архів Се- ника” у руки поліції, адже від- цього залежало життя і доля стількох людей? Невже не можна було надійніше приховати від по- ліції імена “пластунів” або ж за- шифрувати їх? Та маємо пам’я- тати, що це були перші кроки під- пільників, зовсім молодих юнаків і дівчат, уперва студентів, які ще не мали ні потрібного досвіду, ні відповідних навиків, а репресивна система обкладала їх цілою армією конфідентів. Потім той сумний досвід вельми пригоди- вся їм під час Другої світової війни і в повоєнний період, коли діяла УПА, і виявив себе блискуче.

Ця книга змушує нашу уяву включитися в роботу, а отже, ви- магає співтворчості й співучасті.

Кажучи образно, Михайло Андрусак зібрав безцінний буді- вельний матеріал (він не лише розкопав в архівах потрібні кри- минальні документи, а й переклав їх з чеської і польської мов, від- повідно структурував), який у майбутньому зможуть використати не тільки історики, а й літера- тори, щоб звести як своєрідні мо- нументальні споруди, повісті й романи, оповідання й новели. А ще тут справжня золота жила для кінематографістів.

Вчитуючись у стоси цих доку- ментів, у голос вимовляйте імена патріотів, уявляйте їх у в’язнич- них мурах, на допитах, у кайданах, на судових процесах і пере- сильних тюрмах. Як і ми, вони хотіли волі й щастя, милої серцю праці й реалізації задуманих пла- нів, мріяли бути щасливими і вільними на своїй землі, любили й страждали, вірили й надіялися, що Україна відродиться, як Фе- нікс з попелу, але при тому не шу- кали спокою, не ховалися по теп- лих загумінках, відчайдушно ста- вали на прю з поневолювачами і дякували Богові, що народилися у “велику годину”, свідомі своєї високої місії і мужнього чину. То- му перед Небом і нащадками ни- ні стоять так високо й чисто, тому цю книгу читати так хвилююче й бентежно, що, здається, не тільки прискорюється серцебиття, а й змінюється сама формула крові.

Петриківський Ліс

Людмила СТРІЛЬЧУК, доктор історичних наук, професор Східноєвропейського національ- ного університету імені Лесі Укра- їнки, голова ВКО ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка

Ми живемо у добу торжес- тва пам’яті. За останні двад- цять або двадцять п’ять років всі країни, всі соціальні, етнічні та родинні групи пережили гли- бинні зміни традиційного став- лення до минулого... Світ запо- внився хвиля спогадів, міцно з’єд- навши вірність минулому — дій- сному або уявленому — з почут- тям належності, з колективною та індивідуальною свідомістю, пам’яттю та ідентичністю...

П’єр Нора

Понад 70 років тому заверши- лася Друга світова війна. Упро- довж довгих десятиліть радян- ської доби питання української національно-визвольної бороть- би і примусової репатріації після війни в СРСР, українсько-поль- ського конфлікту замовчувалися або ж висвітлювалися радян- ською історіографією тенденцій- но, крізь призму ідеологічних штампів, зі значними перекру- ченнями. Більшість документів, пов’язаних із діяльністю УПА, її лідерів та ідеологів залишилися абсолютно невідомими і широко за секретували основний пласт архівних документів. А тим часом практично кожна українська ро- дина випробувала на собі ще у передвоєнні роки шедроті ра- дяньського режиму: репресії, на- ціональні та релігійні утиски, ру- сифікацію, примусову колективі- зацію, а як помсту за відмову від колективізації, — Голодомор 1932—1933 років. Не кращою си- туація була і на західноукраїн- ських землях, де в міжвоєнний період у Другій Речі Посполитій закривали українські школи, культурно-освітні заклади, руй- нували православні храми, ни- щили селянські господарства під час пацифікації.

У період із кінця 1939-го до червня 1941 року в Західній Укра- їні провели чотири широкомас- штабні депортаційні акції (лю- тий, квітень, червень 1940 року та травень—червень 1941 року). Визнана найефективнішим засо- бом політичних і соціально-еко- номічних перетворень у регіоні, депортаційна політика за час її реалізації більшовицькою владою у 1940—1941 роках охопила знач- ний відсоток населення. Загалом, із колишніх земель Другої Речі Посполитої виселили від 311 до 329 тис. осіб, з них 223 тис. із за- хідних областей України. Звичай- но, така політика, яку проводила

Торжество пам’яті

радянська влада та Друга Річ Посполита на українських тери- нах, не могла пройти безслідно.

Руйнування впродовж десяти- літь традиційних громадсько-по- літичних і соціально-культурних структур регіону, життя у постій- ному страху, позбавлення демок- ратичних свобод, приниження людської гідності, ополічення та русифікація не могли не відбитися на свідомості людей мислячих, людей із високою національною гідністю: принесене ззовні лихо викликало зрозумілий опір. Саме цій проблемі присвячена книжка Івана Корсака “На розстанях долі”.

Захоплюючий худож- ній сюжет пропонованої книжки проливає світло на досить суперечливі і маловідомі широкому за- галу особистості Тараса Бульби-Боровця, Павла Шандрука, Федора Бога- тирчука, Бориса Балін- ського, які в українській історичній науці, в шкіль- ній і університетській програмах залишилися поза написаними сторін- ками. Автор не просто розповідає про життєвий шлях цих та інших україн- ців, він змушує читача до глибини душі переймати- ся моральними дилеммами головних героїв, їх хвилю- ваннями, і починаєш роз- уміти той світогляд, пере- живаючи разом із голов- ними героями їхній нелег- кий вибір: залишитися осто- ронь — чи взяти на себе велику відповідальність.

Різноманітність та ба- гатовекторність сюжетних ліній переносить читача в ту епоху: українська національно-визвольні сили польських лісів, діяльність президента Андрія Лівницького, польсько-український конфлікт на Волині, “новий порядок” на- шистів, виживання під окупацією, варшавське повстання, примусова репатріація на радянську Батьків- щину, діяльність української полі- тичної еміграції... І в такі різно- барв’я сюжетних ліній автор влі- тає долі окремих людей, одних із тисяч чи мільйонів — зокрема ко- хання Віри та Григорія. Саме з та- ких доль, кожної окремо-інакшої і по-своєму трагічної, і зіграна доля нації у лихоліття війни, у повоєнні десятиліття.

Дві тоталітарно-авторитарні системи: радянська і нацистська, зіткнувшись у своїх імперських амбіціях, не просто понівечили все, що трапилося на їхньому

шляху. Воюючи між собою, вони були до болю схожими, що й ілюструє на сторінках своєї книжки Іван Корсак. Жодна зі сторін не вбачала в українцях державницької нації, намагаю- чись використати наш народ як розмінну монету. Навіть каральні органи, методи репресій, тюрми і допити були до неймовірного схожими, що на численних прикла- дах автор демонструє читачу.

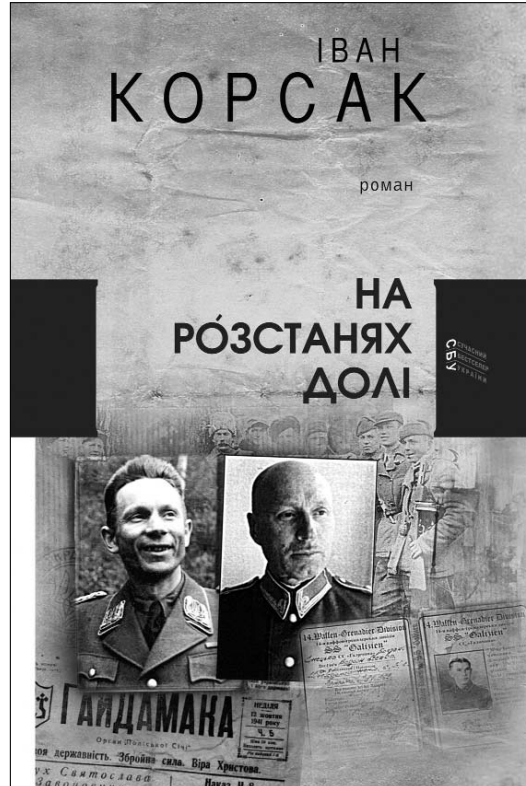
За усіх найскладніших часів інтелігенція завжди була тим стрижнем нації, який дозволяв

рука мовчки шукає руки друга. Зв’язуються нитки побратимст- ва, позачасова дружба в біді. Снуються сміливі плани. Люди не ламаються, не скавляють, лише ще більше тверднуть”. Саме та- кими були і залишаться у пам’яті нащадків борці за незалежну Ук- раїнську державу, описані в книжці Івана Корсака. Саме та- кою має бути підтримка один од- ного серед українців сьогодні.

Доречним на сторінках книж- ки є цитування оригінальних до- кументів, що далеко не завжди притаманно художній прозі. Пере- носячись у воєнне лихоліття, читач до найдрібніших деталей занурюється в атмосферу просяк- нутого кіптявою і голодом Києва, де і Хрещатик не Хрещатик, а Айхгорнштра- се, переймається відчаєм і страхом наметового табору, який примусово репатрію- ють у СРСР західні союзни- ки, відчуває цинізм генера- ла Власова та безсилля і роз- чарування української диві- зії, яка зазнала поразки під Бродами.

Неможливість жити на Батьківщині через віднов- лений по війні радянський режим, вимушене політич- не біженство стали трагеді- єю для українських патріотів, що стільки зусиль по- клали заради побудови со- борної Української держа- ви. Еміграція з України була одним із найдраматичніших рішень у житті національно свідомої української еліти. Хтось до останнього подиху, не покладаючи рук, гарту- вав національну держав- ницьку ідею, хтось пережив болісне розчарування, але усі вони заплатили велику ціну за своє політичне бі- женство: пізнали носталь- гію та відчуженість. Еміграція оз- начала зміни у соціальному ста- тусі, відірваність від свого народу, історичної Батьківщини.

Більшість із борців за волю ук- раїнського народу, за незалежну національну державу не змогли ступити на оновлену, посталу з радянського попелу Україну, що вкотре відродилася на початку 90-х років минулого століття. Комусь пощастило дожити до цього дня... А усім нам разом випало щастя пишатися славною національною минувиною. І нехай через довгі десятиліття, та все ж торжество пам’яті дозволило посісти гідне місце в українській історії Тараса Бульби-Боровця, Павлу Шандру- ку, Степану Бандері, Андрію Лі- вницькому і сотням та тисячам ін- ших українців, які внесли свій ва- гомий внесок у підмурівок сьо- годнішньої незалежної України.

вистояти, пройти крізь усі труд- нощі та незгоди, і в найбезнадій- ніших ситуаціях ставала тим ма- ячком, який не давав загубитися народу в п’їтмі лихоліття, гонінь, розчарувань. Напевно, саме тому найпередовіша національно сві- дома еліта суспільства безжално нишилася окупантом, чи то ро- сійським, чи польським, чи ні- мецьким, чи радянським. І, ви- живаючи, здавався б, за немож- ливих умов, проходячи крізь усі труднощі та перепони, україн- ська інтелігенція гартувала свою національну ідею, гордо несучи її як прапор до мети. Волинянин, лікар за професією, Василь Кар- хута, що разом із Тарасом Боров- цем перебував у польському кон- центраційному таборі “Березі- Картузькій”, напише про це у своєму творі “Полум’яний ви- хор” — “...у переповненій камері

Євген ДЗЮБА, м. Сватове

УПА очима східняків

У 1942 р., готуючись до другого приходу (після 1939 р.) більш звирячого окупанта, ніж поляки та німці — більшови- ків-садистів, головний провід ОУН провів реорганізацію своїх збройних загонів самооборони. Вони були структу- ровані в однакові військові підрозділи на всіх теренах Ук- раїни, поділені на військові округи, не дивлячись на адмі- ністративні структури окупантів — Німеччини, Румунії, Угорщини, Словаччини. Створено єдине командування (штаб), призначений єдиний командувач — ним став вій- ськовий референт ОУН Роман Шухевич.

Збройні сили України отримали назву Українська Пов- станська Армія (УПА).

лосили 2017-й роком УПА або ро- ком Р. Шухевича.

У 2015 р. Луганське ОО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка (викону- вав обов’язки голови на неокупов- аних територіях області Євген Дзюба), за підтримки просвітян ін- ших областей, обласних братств

Символічна дата утворення УПА — 14 жовтня, на День Покрови Святої Богородиці, покровительки Українського Козацтва. А тепер це і День захисника Вітчизни.

До речі, з приходом москов- ських окупантів на Правобережну Україну Тарас Чупринка (псевдо Р. Шухевича) віддав наказ усім від- ділам УПА замінити німецьку зброю на московську. Що і зробили за 1 місяць. Це викликало шок у Кремлі — звідки взялося понад сто тисяч стволів московського вироб- ництва. Просто ОУН складало її в магазини (склади) під час панічної втечі Красної армії у 1941 р.

2017-го виповнюється 75 років з дня творення УПА та 110 років ко- мандувачу УПА генерал-хорунжо- му Роману Шухевичу. У низці об- ластей України обласні ради ого-

ті можна переглянути докумен- тальні фільми-репортажі.

1. “УПА — Схід: сонце України зійде на Заході” (22 сюжети з Львівщини та Івано-Франківщини).

2. “Волинь — 5 травня 1943 р.” (про знищення друга Гітлера, обер- групенфюрера СС Віктора Лютце).

3. “Зимова Гроза: подвиг со- тенного “Кривоноса” Мирослава Симчича” (сотня на чолі з чотовим розгромила дивізію НКВД, зни- щивши і генерала).

4. “Славетний Острого: Ми вас би- ли і будемо” (про знищення ге- нерала Н. Ватутіна).

5. “Волинь — пуповина УПА” (чота спеціального призначення УПА знищила кількасот німців під мурами монастиря у Нижньому За- горіві. Це не липовий подвиг пан- філовців).

6. “Поділля у вогні” (серед ін- шого — останній збройний бій упів- ців у 1960 р. Якби вони просто пе-

реховувалися, то, можливо, дожи- ли б до 1991 р., а вони нищили офі- церів НКВД-КГБ).

Маємо гарні відгуки Міністерст- ва освіти і науки України, Україн- ського інституту національної пам’яті, відомих істориків.

У планах: “Збруч об’єднує” (Хмельницька та сусідні області), “Батько і син — герої України” (про славу родину Шухевичів), окремі фільми про Львівську, Івано-Фран- ківську області, Буковину і Срібну землю.

Закликаємо українців перегля- нути названі фільми і надсилати свої зауваження, побажання, нові матеріали на електронну адресу Evgen_dzuba@ukr.net

Фільми можна переглянути, зай- шовши в інтернеті на сайт www.you- tube.com, потім через “пошук” зна- ходимо блог Євгена Дзюби та оби- раємо плейлист “Рабів до раю не пускають (УПА очима східняків)”.

Вікторія РУТКОВСЬКА,
член НСЖУ, член клубу "Волинянка"
МГО "Волинське братство"

*Волинські села — давні, самобутні —
Тут душі предків наших незабутніх...
В печалі, щасті, радості й тривогах
Ми повертаєм на свої пороги.
На кожнім кроці — дорогі святині:
Це дихає історія в камінні...
Колісь князі жили тут й процвітали,
Собі міцні фортеці будували...*

Мельниця... Вперше я почула про це село від своєї бабусі Євгенії Іванівни Войнаровської. На моє запитання: "Скажи, будь ласка, звідки ти родом?" вона показала паспорт, де у графі "місце народження"

було вказано: село Мельниця Ковельського району Волинської області" (за сучасними нормами). Мельниця... Це поетичне слово здавалося загадковим, від нього віяло якоюсь казковою таємницею... Для мене, дівчинки з Києва, географічні назви "Волинь", "Ковель", "Голоби" — були дивними, недосяжними, ніби з іншої планети... Бабуся показувала родинні фото, згадувала сімейні перекази, а в мої уяві малювалися романтичні картинки: як сестрички Войнаровські (їх було семеро), вбрані у гарні шляхетні, "старовинні", як я називала су-

коньки, гоїдаються на орелях, збирають квіти у лузі, бавляться під мурами замку... Нічого не знаючи про Волинь, я вже з дитинства була закохана у цю чарівну країну... І тільки через 30 років мені довелося побувати у тих місцях. Дізнатися більше про землю, де народилася і де минуло дитинство бабусі Євгенії, допоміг Інтернет, який повідомив, що Мельниця була заснована 1245 р., розташована між Ковелем та Луцьком. Можна тільки уявити її масштаби й заселення, якщо в одному лише Іпатіївському літописі з 1247 до 1288 роки про це давньоруське містечко згадувалося вісім разів! Те, що Мельниця на Волині — поселення давнє, красномовно засвідчують вали князівських часів, залишки яких і дотепер не важко розгледіти на околиці. Вони заввишки близько 2—3 метрів і їх, можливо, використовували навіть під час інженерного військового будівництва часів Першої світової війни. На цій території ще збереглися історичні пам'ятки: городище XI—XIII ст., залишки замку королеви Бони Сфорци XVI ст., польське кладовище XIX—XX ст., австро-угорське військове кладовище початку XX ст., руїни костелу XVIII ст. На місцевому цвинтарі збереглася також каплиця у стилі неокласицизму. Уже в XIV ст. Мельниця мала статус містечка і тут вирувало життя. В ньому впродовж століть мешкали українська, польська та єврейська громади, кожна з яких мала свій храм. Це була "королівщина" і власність князя Любарта, з XVI ст. належала магнатам Захоровським, потім Семашкам, з XVII ст. — Качовським, з початку XVIII ст. — Хорайнам, з 1704 р. — Маневським ("королівщина" — землі, подаровані королем, прибутки від яких шли на утримання двору, а чверть — *кварта* — на наймане військо). В 1885 р. у Мельниці мешкало 768 осіб, нараховувалося 93 дворів господарства, була православна церква, дві каплиці (православна й католицька), два єврейських молитовних будинки, школа, богадільня; три заїжджих будинки, гостин-

Предківська святая сторона: моя Мельниця...

Села, містечка — великі та маленькі, як і люди, мають свою неповторну долю, — трагічну й героїчну. Адже тільки тут можна так тісно спілкуватися з природою, розуміти її душею, милуватися неповторною красою, поринути у довколишнє історичне середовище.

Розповідь про місцевість, де народилася моя бабуся, — це данина пам'яті предків, щира шана й зацікавленість землею, що її благословила на мандрівку світами, життєвими дорогами. Як Україна пішла з малих куточків, країв і регіонів, так і любов кожного до неї починалася з любові до малої батьківщини.

ний двір, базар, вітряний і водяний млини, власна броварня. 1897 року кількість мешканців зросла до 2588 (із них 1599 — іудейської віри), у 1906 р. — зменшилася до 2262; у 1929 р. — налічувалося 2400 осіб. 1942 р. нацисти (разом із поляками) вбили у містечку близько 700 євреїв. Сьогодні тут нараховується трохи більше 600 осіб. У Мельниці найперше привертають увагу і зачаровують руїни костелу, побудованого 1802 р., за іншими версіями, зведеного ще у 1749 р. луцьким підкоморієм Єжи Ольшанським, фундаторами якого були представники відомої магнатської родини Грохольських. А коли 1916 р. цими землями прокотилася хвиля Першої світової війни, храм не витримав. Після артилерійської атаки німців від нього залишилися лише голі стіни. Гарний образ святого Франциска авторства Чеховича з середини XVIII ст. вцілів і був

Бабусині розповіді пробудили любов до волинського краю. Я цікавилася його історією, вивчала наш родовід, із завмиранням серця розглядала світліни, що дивом пережили лихоліття революцій та воєн. Мабуть, саме з того кореня моє захоплення народною культурою, поліським фольклором, звичаями та обрядами, етнографічним вбранням, неповторним автентичним співом. Як оповідає родинна легенда, було це на Волині на початку XX століття. Якийсь полем, дорогою з Ковеля, їхав на бричці молодий пан і побачив гарну дівчину, яка у леваді пасла кози. — Тпру! Звертай з дороги! — сказав іздовому, попрямував до незнайомки, спитав, хто така і як звати. У відповідь почув, що — Домінікою, по-простому, Домною, живе у Голобах, з козацько-старшинського роду, донька Мартина Козака. Про що вони балакали — історія замовчує... Але невдовзі панич Іван Владиславович Войнаровський, який закохався у сільську красуню з першого погляду, заслав сватів. Хоча він і був старший від нареченої років на 15, батьки дали згоду на шлюб. Мій прадідусь мав родовий маєток у Клевані, на Рівненщині; він служив чиновником на Києво-Ковельській залізниці, весь час був у роз'їздах. Після одруження молоді оселилися у Голобах, там у 1904 р. народилася перша донька Олександра, потім придбали будинок у сусідньому селі Мельниці, там у 1907 р. і побачила світ моя бабуся Євгенія. Згодом переїхали до Рівного, де прадідусь працював на Шпанівській тютюновій фабриці акцизним контролером. Родина збільшувалася, була заможною, дружною, православною (хоча предки за Речі Посполитої, до приєднання Польщі до Росії, сповідували католицьку віру), відзначали усі церковні свята. Бабуся розповідала, що на Великдень на столі стояло не менше сорока страв, обов'язково частували бідних і нужденних. (А дідусь Василь Тимофійович Кононенко, з багатодітної родини шахтарів, із села Маяки біля Слов'янська на Донбасі, пригадував, що у піст батьки купували бочку оселедців і цим усі харчувалися).

Руїни костелу св. Йосипа, с. Мельниця

Під час військових дій 1915 р. майже всіх мешканців Західної Волині масово евакуювали у віддалені райони Росії. Войнаровські з п'ятьма дітьми і численними родичами виїхали до Липецька й повернулися звідти лише 1918 р., але не на рідну землю, яка опинилася під Польщею, а в українській Миропіль (тепер смт Романівського району Житомирської області).

На Ковельщину, до родичів, з якими не бачилися 27 років, бабуся Євгенія зі своєю

мамою і донечкою Олею, не підозрюючи про небезпеку, що наближалася, приїхали 15 червня 1941 р. Спочатку жили у тітоньки на хуторі Козлиничі, за 30 км від районного центру. У місті вже тривав червоний терор, який почався ще напередодні війни. 23 червня 1941 р., за шість днів до приходу німців, у Ковелі, під виглядом евакуації, кілька сотень арештованих волиняків (місцевих і мешканців з сусідніх районів, точна кількість невідома) після тортур переїхали до тюрми на залізничні склади, закрили там і розстріляли. На подвір'ї завели двигун трактора, він глушив постріли й крики людей, яких скидали у глибокі ями. Перед тим їхні обличчя пересипали вапном, щоб нікого неможливо було впізнати, тому кількість вбитих, їхні імена досі не встановлені. Коли у лютому 1942 р. жертв перепоховали, усі побачили звірства енкаведистів. У Ковелі, 2010 р., на вул Незалежності, зведено меморіал із прізвищами загиблих і написом: "Тут спочивають українці, невинно убієнні в ковельській в'язниці сталінським НКВС 21—23 червня 1941 р. Шана і слава борцям за вільну Матір Україну!". В автобіографії Євгенія Войнаровська зазначила, що у червні вісім наших волинських родичів: бабуся рідна тітка Бабіца Зінаїда Мартинівна, двоюрідна сестра якої Марія і брат Олексій Длуговський, двоюрідний брат Семен із дружиною Марією Козак, троє двоюрідних племінників ніби "загинули від рук німців". Заарештували і мали розстріляти ще п'ятьох осіб з родини бабусиною дядька Семена Бабіца, але вночі їх звільнили "партизани", з якими усі пішли в ліс, крім дядька, — він збожеволів і помер. Які партизани були в червні 1941 р. на Волині, можна тільки здогадуватися, адже червоні тоді ще не з'явилися. Німці увійшли в Ковель 29 червня, а про українську міліцію (бульбашів) із загонів Тараса Бульби-Боровця, що контролювали волинські ліси, де переходили тисячі червоноармійців, які вийшли з оточення, й дотепер ще не все відомо. Щодо арештів і розстрілів, про які написала бабуся, думаю, дехто з її близьких був членом КПЗУ (до 1938 року — у складі Комуністичної партії Польщі), а можливо, й членами ОУН, і зазнав переслідувань і від поляків, і "совітів". У 30-ті роки когось із молодих племінників (здається, одного з них, як пригадувала моя мама з розповідей старших, звали Юзек) поляки втопили у криниці. Хоча місцеві мешканці вітали 1939 р. об'єднання Волині зі споконвічними українськими землями, багатьох активістів Компартії Західної України тоді арештували, відправили на Соловки і в Сибір. Луцьк, Ковель і всю область радянські війська залишили 25 червня. Тоді прабабуся Домця, бабуся Жена і моя маленька мама Оля переїхали у містечко Колки Маневицького району, де німців ще не було — вони боялися цієї лісової й болотистої місцевості, що дало змогу невдовзі створити тут незалежну Колківську повстанську республіку. Але це вже тема для іншої розмови, про яку обов'язково повинні розповісти ті, хто пам'ятає цю славетну сторінку нашої історії.

Прабабуся Домінікія Мартинівна з донечками Євгенією та Олександрою, 1911 р.

Руїни костелу св. Йосипа, с. Мельниця

Наші родичі перед від'їздом в евакуацію до Росії, 1915 р.

Наші родичі перед від'їздом в евакуацію до Росії, 1915 р.

— Розкажіть про підготовку до концерту.

— Майже 30 років була солісткою Національної опери України. Зараз не працюю в цьому колективі, але хотіла показати своїм шанувальникам, що продовжую співати.

Я професор кафедри оперної підготовки й музичної режисури Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського, а в концерті виступила ще й як режисер-постановник.

У концерті виконувала молитву з опери “Сільська честь” П. Масканьї, арію Марильді з опери “Тарас Бульба” М. Лисенка, арію Анни з опери А. Рудницького “Анна Ярославна — королева Франції”, “Алелуя” В. А. Моцарта, “Ave Maria” Дж. Каччіні, твори на музику А. П'яццоллі, В. К'яра, арії з опери С. Гулака-Артемовського “Запорожець за Дунаєм”, пісні на музику українських композиторів, українські народні пісні. Виконання творів Миколи Лисенка присвятила 175-річчю від дня народження видатного композитора.

До участі в концерті запросила Ансамбль народних інструментів “Рідні наспіви” — керівник заслужений працівник культури України Юрій Карнаух. З цим колективом нас єднає багато років творчої дружби. Ще 1990-го ми разом виступали у США, де дали 27 концертів. Також запросила органіста — заслужену артистку України, доцента Національної музичної академії Аліну Козаченко. А партію фортепіано виконувала викладач цього вишу Ольга Ващук.

9 березня, під час концерту, присвяченого дню народження Тараса Шевченка, побачила виступ вокально-хореографічного ансамблю “Зернятко”. Запропо-

Ірина ДАЦЬ: «Стан оперного мистецтва — показник духовного рівня держави»

У Колонній залі ім. М. В. Лисенка Національної філармонії України відбувся концерт народної артистки України Ірини Дакі “Молитва любові”. Виконавиця одночасно була і режисером цього концерту. Сьогодні пані Ірина гість “СП”.

нувала керівнику колективу, за- служеному працівнику культури України Раїсі Заклецькій взяти участь у моєму концерті.

Із заслуженим академічним зразково-показовим оркестром Збройних Сил України (начальник оркестру — художній керівник, полковник Ігор Биковський) ми кілька разів виступали в зоні АТО. Цей колектив надав особливої величності концерту, коли виконували твори “Моя Україна” та “Боже великий, єдиний”.

Також у концерті взяли участь хор студентів Національної музичної академії та заслужений артист Автономної Республіки Крим Анатолій Юрченко.

Із пропозицією проведення цього концерту я звернулася до Національної філармонії України торік у вересні. Зазвичай програму концертів тут складають на два роки вперед, але мені пішли назустріч.

— Під час концерту Ви виконували арію Анни з опери А. Рудницького “Анна Ярославна — королева Франції”.

— Я першою виконувала роль Анни Ярославни у цій опері, прем'єра якої відбулася 1996 року. Образ мені близький. Королева Анна привезла до Франції не тільки дорожній посяг, а й високу культуру, її тут шанували і поважали. Як виконавицю ролі Анни 2015 року мене запросили на Перший міжнародний фестиваль

мистецтв “Анна-фест”, що відбувся у Софії Київській. До участі в його проведенні тоді долучилися посольства 23 держав. Наразі готується третій фестиваль, який має відбуватися наприкінці травня, під час святкування Дня Києва на Софійській площі столиці.

— Ви неодноразово були в зоні АТО.

— Спочатку виступала перед пораненими солдатами в шпиталях Києва. Після цього були 3 поїздки в зону АТО, взяла участь у 10 концертах. Перша поїздка була під Маріуполь наприкінці 2014 року. Всі свої виступи починала з “Ave Maria”. Цією піснює вшанувала пам'ять тих, кого з нами вже немає. Класичний репертуар воїни сприймали дуже добре.

Друга поїздка була під Луганськ, разом із бригадою Заслуженого академічного зразково-показового оркестру Збройних Сил України.

Для мене важливо було зустрічатися очі людей, які воюють: у них зовсім інший погляд.

Приходили і місцеві мешканці. Хочу сказати, що це дурниці, наче вони не люблять української мови. Чимало донеччан і луганців закохані в українську пісню.

— Що Вас хвилює?

— Держава відвернулася від мистецтва, особливо класичного. У нас не розроблена система контрактів, як на Заході. Щоб запровадити цю систему, по-

вачка, і як режисер. У мене є дві випускниці, які здійснюють постановки повноцінних опер. Серед їхніх робіт — “Богема” Пуччіні, “Севільський цирюльник” Россіні, інші постановки.

Робота режисера допомагає подивитися на себе з боку. У квітні минулого року на сцені Оперної студії Національної музичної академії поставила оперу Джузеппе Верді “Ріголетто”. Агресія, неправда, всі погані вчинки мають відображення. І все це зло відображається у дзеркалі і повертається до нього. Також опера “Ріголетто” у моїй постановці це карткова гра, а кожен персонаж відповідає певній карті.

Режисерський досвід допоміг і при постановці концерту “Молитва любові”. Намагалася зробити його різнобічним, динамічним. А наступного дня відбувся мій концерт у театрі “Дивний замок”, на який завітали люди, які дуже люблять українську пісню, але не мали можливості відвідати Національну філармонію України.

Наразі працюю над постановкою маловідомої опери Миколи Лисенка “Ноктюрн” (“Хвилінка”), сподіваюсь, що прем'єра відбудеться восени. У подальших планах — концерт, присвячений тридцятиріччю моєї творчої діяльності, який має відбуватися навесні наступного року.

трібно мати емпресарію, які б мали забезпечувати роботою. До того ж у нас в Україні дуже мало оперних театрів, складно знайти роботу. Якщо не переглянуть закон про культуру, то це може призвести до культурного майдану. А молоді талановиті оперні виконавці все частіше собі знаходять роботу за кордоном.

— Ви працюєте викладачем у Національній музичній академії України ім. П. І. Чайковського...

— Викладаю режисуру, і це надзвичайно цікаво. Мої студенти залучають до своїх робіт студентів вокального факультету і, зазвичай, я допомагаю їм і як спі-

Шедеври українського натюрморту

Українська академія мистецтв заснована 1917 року. В перші роки своєї діяльності мала невеликий професорсько-викладацький склад, переживала складні часи і розвивалася разом із державою. Але, незважаючи на всі труднощі, Академія виконала свою головну функцію: створення вищої художньої школи в Україні.

Історія Академії тісно пов'язана з найвідомішими українськими митцями того часу. Першим ректором Української академії мистецтва був Федір Кричевський. Тут працювали Д. Антонович, Д. Щербаківський, М. Бойчук, М. Бурачек, В. Кричевський, А. Маневич, О. Мурашко, Г. Нарбут та інші. Ці імена увійшли не лише в історію Академії, а й історію українського та світового мистецтва.

Виставка натюрморту “Багатослів'я мовчазних речей” демонструє світ, що оточує художника, він наповнений образами і знаходить своє відображення в картині. Мистецтво натюрморту вчить бачити, любити і розуміти світ, сприймати його вічну цінність. У натюрморту художники не зображують речі “з природи”, а попередньо підбирають і компонують їх відповідно до змісту і художнього задуму, щоб через їхню красу розповісти про красу світу.

Особливу увагу відвідувачів також привертає колекція художніх листівок-запрошень, що передані на виставку з приватного зібрання. Багато з представлених експонатів 1960—

Із нагоди відзначення 100-річчя від дня заснування Української академії мистецтва в Центрі української культури та мистецтва відкрили виставку натюрморту “Багатослів'я мовчазних речей”. Організатори виставки, крім згаданого Центру, — Міністерство культури України та Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури.

1980 рр. створені вручну і мають неповторний художній дизайн. В експозиції можна побачити більше 100 запрошень на прижиттєві та ювілейні виставки М. Приймаченко, Т. Яблонської, Г. Нарбута, О. Шовкуненка, М. Деревуса, М. Пимоненка та інших знамих в усьому світі майстрів живопису.

Відвідувачі виставки не лише помилувалися шедеврами українського натюрморту, а ще й дізналися багато нового про відомих українських художників. Примі-

ром, Володимир Волобуєв був автором ідеї хрестоматійної картини Тетяни Яблонської “Ранок”, на якій зображена донька художниці. За сюжетом цієї картини писало твори не одне покоління школярів. Сам художник зображений на цій картині як перехожий.

Олександра Шеремета можна зарахувати до художників-реалістів. У творчості митця переважають натюрморти. Хоча в доробку є й пейзажі, портрети, тематичні картини. Станковий живопис художника вражає своєю красою і

гармонією, активністю та експресивним характером. Він цінував народні звичаї, обряди, побутові речі, захоплювався стилем бароко.

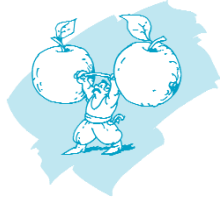
Народний художник України Тетяна Голембієвська працює в галузі станкового живопису. Вона автор жанрових картин, майстер пейзажу і натюрморту. Прагне досягти у своїх творах гармонії природи і людських почуттів.

Віра Барінова-Кулеба працює в галузі станкового живопису. Успадкувавши реалістичні традиції національної школи образотворчого мистецтва, як основні позиції своєї творчості, створила самобутню манеру ху-

дожного самовираження, яскраво позначену культурно-психологічними рисами української ментальності. А головний принцип творчості Марії Соченко — працювати на благо народу.

Увагу відвідувачів виставки привертають полотна О. Шовкуненка “Натюрморт з турецькою пічкою і мангалом”, В. Костецького “Натюрморт. Квіти”, І. Тихого “Зелений чайник”, І. Красного “Півонії”, Ф. Гуменюка “Червона кераміка”, О. Лопухова “Мої квіти”, М. Вітковського “Іриси” та інші.

Сторінку підготував Едуард ОВЧАРЕНКО

Іван ПРОСЯНИК,
зелейник

Лік на весь вік

пшеничне). Зробіть мастилко (млинчик). На ніч накладати на вражене недугою місце. Утепляти “салахвановою” плівкою й хустиною. При запаленні легень у млинчик додають свіжого, потертого на картопляній тертушці кореня оману високого й накладають на груди й спину недужою. Обмотують вовняною хустиною. Лікує навіть задавлені кашлі.

Нариви

Тато брали в рівних частинах мед, віск, живицю, господарське мило, олію, житнє борошно. Робили мастилко. Накладали на чиряки. Утепляли “салахвановою” плівкою, хусткою. Біль гасне дуже швидко. Й невзабар прориває навіть задавлені чиряки.

Екземи, різні шкірні парші

Для цього брали: мед, віск, дьоготь, олет, олія. Шодень вранці та ввечері змащують вражені місця. Два тижні. Але мити їх під час лікування не можна.

Примітка. Обидва знайдіть можна зберігати навіть без холодильника, в каламарчику з темного скла, в темному, прохолодному місці.

Забойні

Тато змішували мед і житнє борошно в рівних частинах і приклали до моїх прудких ніг. Швидко тамує біль, розсмоктує кровозгустки підшкірні, знімає опух.

Щоб зберегти в рослині всі лікувальні речовини, тато радили цвіт (бруньки) заливати текучим медом. При всіх серцевих захворюваннях ним, свіжочаканом, заливають суцвіття глуду з листочками на 18 днів. Вживати по чайній ложці під язик двічі на день. При виразці шлунку сік лопуха (з кореня чи листя до Купайла) 1:1. Під язик по 1 чайній ложці за 30 хв. до їжі тричі на день. Вранці натщесерце, ввечері перед сном. Так чинять із бруньками сосни, берези, бузку при кашлях. З морквою — при ослабленні зору. З сосновим, але сухим пилком, — при ендартерії, слабкому поступанні крові до ніг. Приміт-

ка: справжній мед важить 1 кг 400 г у літрівці, плюс її вага.

Особливу цінність має, як тато стверджували, бджоляний глей — прополіс.

Гайморит, геморої

Взяти прополіс і віск 1:3. Віск розтопити, але щоб він не кипів, і всипати ретельно подрібнений прополіс. Варити до години на водянім ключі (баня), старанно помішуючи. Опустити в розтоплене знайдіть полотенку. Вийняти, скласти вдвоє й теплим накласти на гайморитні пазухи. Зверху накласти торбинку з гарячим піском чи сіллю. Робити на ніч. Голову класти високо на подушку. Тримати, поки не вихолоне. Ранком полотнинку бажано спалити. Трьох-чотирьох разів, зазвичай, досить, щоб недуж покинула вас назавжди. При геморої качають “свічку” й заводять до джурупла на ніч. Щораз нову. Три тижні.

Гунази на ногах — варикозне розширення вен

Тато радили обгортати ноги запрополісованою полотнинкою. Й носити, не знімаючи, хоча б два тижні. Ця полотнинка кладеться зверху рамок у вулику. За літо бджоли її добре запрополісують. Лікування вести за наслідками.

Гнійне обкладання горла (ангіна)

Настій спиртового прополісу розвести 1:1 перевареною водою. Полоскати горло 3 хв. Виплюнути й знову полоскати. За день 5—6 разів.

Бородавки

Тато радили свіжий, із вулика, мов замазка, прополіс прикласти до бородавки на повному місяці й носити постійно аж до молодика. Перед лікуванням добре випарити руку. Й бородавка випаде сама. Безперечно, всі, чи принаймні всі, знають про цілющість ма-

точного молочка. Проте тато тривалий розплід цінили вище, коли чоловічу злюбну силу. Особливо він цінний при **інфаркті, інсульті** двічі на день смоктати трutowі шільники з розплодом завбільшки з сірникову коробочку. Я ж користуюся трutowиками як найліпшим кремом для обличчя. Два тижні поспіль насередліта. Зникають зморшки. Обличчя омолоджується. Можна 1:1 зберегти трут, заливши спиртом 60 %.

Аденома простати. Простатит

Взяти десь із тисячу живих бджіл (під час медовідбору їх доволі тоне в посудині), настояти в

пити й сік зелені петрушки. По 1 ст. л. ранком і ввечері.

Болі в суглобах, тромбофлебіт

3 ст. ложки порошку підмору всипати в півкіло розтопленого на сковороді масла. Й ледь-ледь гріючи, добре розмішати. Злити в широкогорлий каламар із темного скла. Зберігати в холодильнику. Втирати на ніч у хворі місця. Вкутувати “салахвановою” плівкою, утепляти.

Близорукість, запалення вен, гунази на ногах

1 ст. л. свіжого підмору покласти на сковороду. Залити 100 мл очищеною олією. Смажити 5 хв. Розтерти бджіл ложкою. Вживати по 1 ч. л. до їжі, запиваючи молоком протягом двох місяців.

Відновлення захисних сил тіла (імунітету)

2 ст. л. підмору варити на слабкому вогні дві години в 0,5 л води. Відцідити. Додати 1 ч. л. водяного розчину прополісу. Вживати після їжі по дві чайні ложки вранці через день. Півтора місяця.

Примітка. Водяний розчин прополісу готується так: 10 г ретельно подрібненого прополісу млоїти на окріпнім ключі (баня) годину в 0,5 л води. Зберігати в холодильнику.

Дія мастилка береде 100 г воску, 30 г прополісу. Годину, ретельно помішуючи, млоять на окріпному ключі.

Підмор тоді відмінної якості, коли немає поганого запаху. Втираючи в шкіру почергово (внутрішній бік рук, на другий день попереки, далі живіт за годинниковою стрілкою, чоло, потилицю) чи мастилко, чи водяний розчин, ви стимулюєте утворення лімфоцитів, що веде до зміцнення захисних сил тіла та руйнує шкідливі антигени.

Тато стверджували, що бджоловжалювання лікує все: від паралічу аж до раку. Загострює відчуття світу, зміцнює дух, робить життя веселішим, множає чоловічий бадьор.

Воїстину безцінна золотиночка з Божої десниці.

Продовження.
Поч. у ч. 14—17 за 2017 р.

Золотиночка з Божої десниці

Атеросклероз

Щоранку розчиняти в склянці теплої води чайну ложечку бджоляного пилку квіткового (перги). Настояти півгодини. Випити натщесерце. По тому годину не їсти. Лікування довге, але з добрими наслідками.

Примітка: окрім того пилко (перга) омолоджує тіло. І головне — позбавляє тяги до алкоголю.

Головні болі, звуження мозкових судин, нервові психічні зриви, запалення мозкової оболонки

Тато радили ретельно поголити голову. Й старанно вмашувати її краще свіжим медом. Надягти “салахванову” торбинку, картуза. Машити голову шоденно. Три тижні поспіль. Дуже помічно.

Грип, кашель

Тільки-но почалася застуда, тато ретельно милися й старанно витиралися медом, аж до п'ят. Пили в постелі гаряче молоко з живицею, перцем і медом. Вкривалися ліжником, ще й кожухом. До ранку недуж покидала їх. І що цікаво, я в цій переконався неодноразово — білизна лишається чистою.

Запалення легень, обкладання горла, підшкірні потовщення по заштриках (уколах)

У рівних частинах візьміть мед, гірчицю, житнє борошно (чи

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА — 2017

Вартість передплати

(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 73

на 1 місяць 11 грн 46 коп. на півроку 65 грн 66 коп.
на 3 місяці 33 грн 68 коп. на рік 130 грн 12 коп.

Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Ярема ГОЯН,

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітнянської роботи

Надія КИР'ЯН

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО

279-49-47

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК

Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК,

Володимир ЖИГУН

Черговий редактор

Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:

вул. Хрещатик, 10-Б,

м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosvity.org

http://prosvitanews.org.ua

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право

редагування та скорочення текстів.

Редакція не завжди поділяє

погляди своїх авторів.

При використанні наших публікацій

посилання на “Слово Просвіти”

обов'язкове.

Індекс газети

“Слово Просвіти” — 30617

Видруковано з готових фотоформ у

ТОВ “Поліграфцентр” у середу.

Наклад у травні — 20 000

Листування з читачами —

тільки на сторінках газети.

